

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему Формування механізму оцінювання економічної безпеки підприємства
ТОВ «Лаколіт»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0739-уб
спеціальності 073 Менеджмент
освітньої програми управління фінансово-
економічною безпекою

Б.М. Кривець

Керівник к.е.н., доцент Лепьохін О.В.

Рецензент к.е.н., доцент Бехтер Л.А.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 073 Менеджмент,
освітня програма управління фінансово-економічною безпекою

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Кривцю Богдану Миколайовичу

1. Тема роботи: Формування механізму оцінювання економічної безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт».

керівник роботи: Лепьохін Олександр Васильович, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 18 червня 2020 року № 810-с.

2. Строк подання студентом роботи: 2 грудня 2020 року.

3. Вихідні дані до роботи: монографічні дослідження, наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів, матеріали наукових конференцій, статистичні дані ТОВ «Лаколіт».

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити сутність та роль економічної безпеки підприємства; розглянути особливості формування системи управління економічною безпекою підприємств; дослідити особливості оцінювання рівня економічної безпеки підприємства; здійснити оцінювання фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт»; сформулювати пропозиції щодо удосконалення оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт»; запропонувати заходи щодо підвищення ефективності управління фінансово-економічною безпекою підприємства ТОВ «Лаколіт».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 14 рис., 26 табл.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Лепьохін О.В., доцент	13.07.2020 р.	20.08.2020 р.
2	Лепьохін О.В., доцент	21.08.2020 р.	01.10.2020 р.
3	Лепьохін О.В., доцент	02.10.2020р.	13.11.2020 р.

7. Дата видачі завдання: 18 червня 2020 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	18.06.2020 р. – 30.06.2020 р.	виконано
2.	Виконання вступу	01.07.2020 р. – 12.07.2020 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	13.07.2020 р. – 20.08.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	21.08.2020 р. – 01.10.2020 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	02.10.2020 р. – 13.11.2020 р.	виконано
6.	Формування висновків	14.11.2020 р. – 23.11.2020 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	24.11.2020 р. – 30.11.2020 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	02.12.2020 р.	виконано

Студент _____ Б.М. Кривець
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.В. Лепьохін
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Л.А. Бехтер
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 106 с., 14 рис., 26 табл., 75 джерел, 2 додатки.

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади удосконалення методики оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розробка теоретичних і методичних засад управління економічною безпекою підприємства а також практичних рекомендацій щодо удосконалення її оцінювання.

Методи дослідження: наукової абстракції, аналізу і синтезу, групування фінансово-економічного та статистичного аналізу, системний.

Одержані результати та їх новизна: удосконалено методику оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, яка ґрунтується на розрахунку інтегрального показника на основі аналізу показників платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності; набуло подальшого розвитку організаційне забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства, що передбачає застосування певної послідовності системи її функціонування та враховує сукупність способів організації економічних процесів задля захисту від зовнішніх й внутрішніх загроз в умовах обмеженості часу та ресурсів.

Сформульовані в кваліфікаційній роботі магістра теоретичні узагальнення та практичні рекомендації можуть бути застосовані на підприємствах з метою підвищення ефективності управління економічною безпекою.

**ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, ЛІКВІДНІСТЬ,
ОЦІНЮВАННЯ, ПОКАЗНИКИ, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ**

SUMMARY

Qualifying work: 106 pp., 17 fig., 24 tab., 73 references, 2 annex.

The object of the study is the process of evaluating the financial and economic performance of the company LLC «Lakolit».

The subject of research is the theoretical, methodological and practical principles of improving the methodology for assessing the level of economic security of the enterprise.

The purpose of the master's qualification work is to develop theoretical and methodological principles of economic security management of the enterprise as well as practical recommendations for improving its evaluation.

The methodological basis of qualification work is the work of domestic and foreign experts on financial and economic security of enterprises. The following methods are used in the work: scientific abstraction, analysis and synthesis (to clarify the essence of economic security of the enterprise); grouping (when forming a system of indicators of economic security of the enterprise); financial, economic and statistical analysis (to assess the level of economic security of the enterprise); system approach (to develop recommendations for improving the economic security of the enterprise).

The information base for writing the qualification work consisted of: textbooks, manuals, monographs and periodicals of domestic and foreign scientists. In addition, the financial statements of LLC «Lakolit» were used.

The obtained results and their novelty: the method of assessing the level of financial and economic security of the enterprise is improved, which is based on the calculation of the integrated indicator based on the analysis of solvency, liquidity, financial stability and business activity; organizational development of the financial and economic security management system of the enterprise has been further developed, which provides for the application of a certain sequence of the system of its functioning and takes into account a set of ways to organize economic processes to

protect against external and internal threats.

Theoretical generalizations and practical recommendations formulated in the master's qualification work can be applied at the enterprises for the purpose of increase of efficiency of management of economic safety.

BUSINESS ACTIVITY, ECONOMIC SECURITY, LIQUIDITY,
EVALUATION, INDICATORS, FINANCIAL STABILITY

ЗМІСТ

ВСТУП	8
1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1 Сутність економічної безпеки підприємства	11
1.2 Формування системи управління економічною безпекою підприємства.....	19
1.3 Методичні підходи до оцінки системи економічної безпеки підприємства.....	28
Висновки до розділу 1	41
2 ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЛАКОЛІТ»	43
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	43
2.2 Аналіз фінансової стійкості та ліквідності підприємства.....	49
2.3 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства	60
2.4 Оцінювання складових економічної безпеки підприємства.....	68
Висновки до розділу 2	73
3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЛАКОЛІТ»	76
3.1 Удосконалення методики оцінювання фінансової безпеки підприємства.....	76
3.2 Формування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.....	84
Висновки до розділу 3	92
ВИСНОВКИ.....	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	107

ВСТУП

В сучасних умовах проблема економічної безпеки є актуальною, оскільки підприємства працюють в умовах різних зовнішніх та внутрішніх ризиків, а конкурентне середовище приховує численні погрози. Ця обставина вимагає від суб'єктів управління підприємством побудови комплексної системи, спрямованої на підвищення рівня економічної безпеки. Сучасна кризова ситуація та процеси модернізації країни обумовлюють ведення цілеспрямованої діяльності у сфері забезпечення економічної безпеки.

Визначення окремих характеристик економічної безпеки підприємства, оцінювання науково-методичного забезпечення вимірювання фінансової безпеки підприємства, визначення потреб та встановлення напрямів його вдосконалення – це ті питання, над вирішенням яких працюють сучасні науковці.

В економічній безпекології важливою є проблема оцінювання економічної безпеки. Важливість оцінок економічної безпеки системи будь-якого рівня безсумнівна, саме такі оцінки виступають підставою прийняття рішень не лише щодо забезпечення економічної безпеки, а й можливостей розвитку системи, визначення необхідних ресурсів, створення та використання резервів системи, оцінювання ефективності системи економічної безпеки та діяльності відповідного підрозділу підприємства.

На сьогодні досконало розроблено методи оцінки економічної безпеки на макрорівні. Водночас, на мікрорівні це питання залишається дискусійним та недостатньо дослідженим. Проблемами фінансово-економічної безпеки на рівні підприємства займалися О. І. Барановський, І. А. Бланк, З. С. Варналій, К. С. Горячева, М. М. Єрмошенко, С. М. Ілляшенко, Є. П. Картузов, Е. А. Олейников, С. М. Фролов, А. О. Єпіфанов, В. В. Шликов та ін.

Результатами їх досліджень є розробка понятійного апарату теорії економічної безпеки та обґрунтування підходів до її оцінки. Наявність значної

кількості підходів щодо оцінки економічної безпеки потребує їх систематизації з метою вдосконалення.

Все вищевикладене обумовило вибір теми дослідження, її актуальність, значимість та практичну спрямованість.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розробка теоретичних і методичних засад управління економічною безпекою підприємства а також практичних рекомендацій щодо удосконалення її оцінювання.

Виходячи з цієї мети, були поставлені наступні задачі:

- дослідити сутність та роль економічної безпеки підприємства;
- розглянути особливості формування системи управління економічною безпекою підприємств;
- дослідити особливості оцінювання рівня економічної безпеки підприємства;
- здійснити оцінювання фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт»;
- сформулювати пропозиції щодо удосконалення оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт»;
- запропонувати заходи щодо підвищення ефективності управління фінансово-економічною безпекою підприємства ТОВ «Лаколіт».

Об'єктом дослідження є процеси оцінювання фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади удосконалення методики оцінювання рівня економічної безпеки підприємства.

Методичною основою кваліфікаційної роботи є праці вітчизняних і зарубіжних фахівців з питань фінансово-економічної безпеки підприємств. В роботі використані методи: наукової абстракції, аналізу і синтезу (для уточнення сутності економічної безпеки підприємства); групування (при формуванні системи показників економічної безпеки підприємства); фінансово-економічного та статистичного аналізу (для оцінки рівня економічної безпеки

підприємства); системний підхід (для розробки рекомендацій щодо підвищення рівня економічної безпеки підприємства).

Інформаційну базу для написання кваліфікаційної роботи становили: підручники, навчальні посібники, монографічні та періодичні видання вітчизняних та зарубіжних вчених. Окрім того, використовувалася фінансова звітність підприємства ТОВ «Лаколіт».

Наукова новизна отриманих результатів полягає у наступному:

- удосконалено методику оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, яка ґрунтується на розрахунку інтегрального показника на основі аналізу показників платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості та ділової активності;

- набуло подальшого розвитку організаційне забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства, що передбачає застосування певної послідовності системи її функціонування та враховує сукупність способів організації економічних процесів задля захисту від зовнішніх й внутрішніх загроз в умовах обмеженості часу та ресурсів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що представлені в роботі теоретичні положення, висновки і практичні рекомендації доведені до рівня конкретних методик і пропозицій, які можуть бути використані підприємствами з метою підвищення ефективності управління економічною безпекою.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження надруковано у збірнику матеріалів XV Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики та перспективи розвитку нової економіки на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

За результатами дослідження подано до друку статтю у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність економічної безпеки підприємства

Інтеграція економіки України у світовий економічний простір, фінансова нестабільність, потребують для ефективного управління підприємством розробку дієвих механізмів забезпечення достатнього рівня економічної безпеки. Незбалансованість макроекономічних показників, дефіцит фінансових ресурсів, постійний пошук джерел фінансування негативно впливають на суб'єкти господарювання. Натомість сприяння та підтримка належного рівня фінансово-економічної безпеки дає змогу підприємству зберегти свою частку ринку, досягти зростання вартості підприємства, отримати перевагу над конкурентами, підвищити конкурентоспроможність своєї продукції [17].

Фінансово-економічна безпека підприємства постійно змінюється під впливом чинників і загроз внутрішнього та зовнішнього середовищ. Механізм управління фінансово-економічною безпекою задіюється з метою забезпечення регулярного використання всіх захисних заходів для уникнення чи приведення до мінімуму негативного впливу небезпек, загроз та ризиків.

Економічна безпека підприємства є поняттям, сформованим завдяки сполученню трьох самостійних економічних категорій: економіка, безпека, підприємство, що в змістовному сенсі слід трактувати як система економічних відносин, яка виникає в процесі захисту від небезпек підприємства.

М. М. Єрмошенко вважає, що «безпечним слід уважати такий стан фінансово-кредитної сфери, який має характеризуватися збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання». На думку науковця, конкретна і безпосередня форма небезпеки – це сукупність негативних чинників або умов, що являє собою

«загроза», а під «небезпекою» розуміє об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на якесь явище, систему, механізм, соціальний організм, унаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану [15].

О. В. Орлик стверджує, що інтерпретація ризику як небезпеки є методологічною помилкою, оскільки зміщує причину (небезпечне явище) та її наслідок (ризик). Тобто ризик є наслідком небезпеки [46].

Науковці І. П. Мойсеєнко та О. М. Марченко вважають, що «загроза» – це подія з негативними для підприємства наслідками, а «ризик» – це кількісна міра можливості її реалізації та ймовірність настання. Тобто ризик існує тоді, де є ситуація вибору [38].

Досліджуючи поняття «економічний ризик», поділяємо думку науковців про те, що це є об'єктивно-суб'єктивна категорія, яка пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності в ситуації певного вибору, відображає міру досягнення очікуваного результату, відхилення від цілей з урахуванням впливу контрольованих і неконтрольованих чинників [19, 34, 42].

Фінансово-економічна безпека підприємства є складною системою, що проявляється через фактори зовнішніх і внутрішніх характеристик. Ураховуючи проведені наукові дослідження у сфері фінансово-економічної безпеки, слід зазначити, що під загрозою фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно розуміти стан фактора зовнішнього чи внутрішнього середовища, який прямо чи трансформуючись може негативно вплинути на фінансовий стан та інтереси підприємства, спричинити зниження фінансової стійкості й завадити фінансовому розвитку [36].

Приєднуємось до думки науковців, що безпеку слід вивчати у прояві її функціональних складових, що дає право: провести моніторинг чинників, які мають прямий вплив на стан фінансово-економічної безпеки; вивчати і досліджувати процеси, які впливають на забезпечення фінансово-економічної безпеки; систематично здійснювати аналіз розподілу і використання ресурсів підприємства; вивчати економічні індикатори, що відображають рівень

забезпечення функціональних складових; розробляти заходи, які призведуть до посилення фінансово-економічної безпеки підприємства [4, 10, 16].

Слід відзначити, що аналіз різноманітних джерел виявив існування в сучасній теорії значної кількості визначень поняття «фінансово-економічна безпека підприємства», кожне з яких намагається надати йому комплексну характеристику (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Систематизація визначень наукового поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»

Визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства»	Автори
1	2
Стан ефективного використання ресурсів:	
Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства тепер і в майбутньому.	Є. Олейников [49]
Стан найбільш оптимального використання ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє долати внутрішні і зовнішні загрози і забезпечувати його стійке й тривале виживання відповідно до стратегічних цілей.	Т. Кузенко [32]
Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі.	А. Кірієнко [21]
Стан ефективного використання ресурсів підприємства і існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії.	С. Ілляшенко [18]
Стан виробничої системи:	
Стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства.	Ю. Лисенко, С. Міщенко [35]
Стан економічної системи, за якого при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягається запобігання, послаблення чи захисту від існуючих небезпек та загроз чи інших непередбачуваних обставин та в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику.	Гапоненко В., Беспалько А., Власков А. [10]
Сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи.	В. Тамбовцев [59]
Такий стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу.	Соколенко Т.М [57]
Наявність конкурентних переваг:	

Продовження таблиці 1.1

1	2
Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань.	В. Белокуров [5]
Стан економічного розвитку:	
Стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз оточуючого середовища.	Р. Дацків [13]
Гармонізація економічних інтересів:	
Міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства.	Г. Козаченко, В. Пономарьова [23]
Стан захищеності діяльності підприємства:	
Захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності.	Д. Ковальов, Т. Сухорукова [22]
Стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність.	І. Плетникова [51]
Захищеність виробничо-господарської діяльності підприємства від небажаних змін в цих сферах, як з боку зовнішніх, так і внутрішніх чинників.	Ю. Кракос Н. Серик [30]
Стан захищеності науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз.	М. Бендіков [6]
Економічна безпека підприємств визначається як один з елементів захисту національної безпеки	Д.Ламберт [75]

Слід зазначити, що систему фінансово-економічної економічної безпеки розуміють як сукупність взаємопов'язаних елементів, що складають єдине ціле.

На підставі проведеного дослідження бачимо, що переважна більшість визначень економічної безпеки зводиться до трактування економічної безпеки як стану захищеності підприємства, стану суб'єкта господарювання (виробничої системи) або ефективності використання його ресурсів. На нашу думку, найбільш обґрунтованим є підхід до визначення економічної безпеки як стану захищеності підприємства, адже він відображує зміст самого поняття безпека.

Відтак, на основі проведених досліджень сутності та поняття економічної безпеки підприємства запропоновано власне її визначення. Так, під фінансово-

економічною безпекою підприємства розуміємо стан захищеності бізнес-процесів та їх ресурсного забезпечення, що сприяє уникненню або попередженню внутрішніх і зовнішніх загроз й протягом усього життєвого циклу підприємства дозволяє забезпечити стабільне функціонування й розширене відтворення з мінімальними для нього втратами.

Задля досягнення найбільш високого рівня економічної безпеки підприємство має проводити роботу із забезпечення високого рівня безпеки основних функціональних складових.

Крім того, пропонуємо на основі досліджених визначень узгодити ідентифікацію поняття фінансово-економічної безпеки з градацією його рівнів (рис. 1.1).

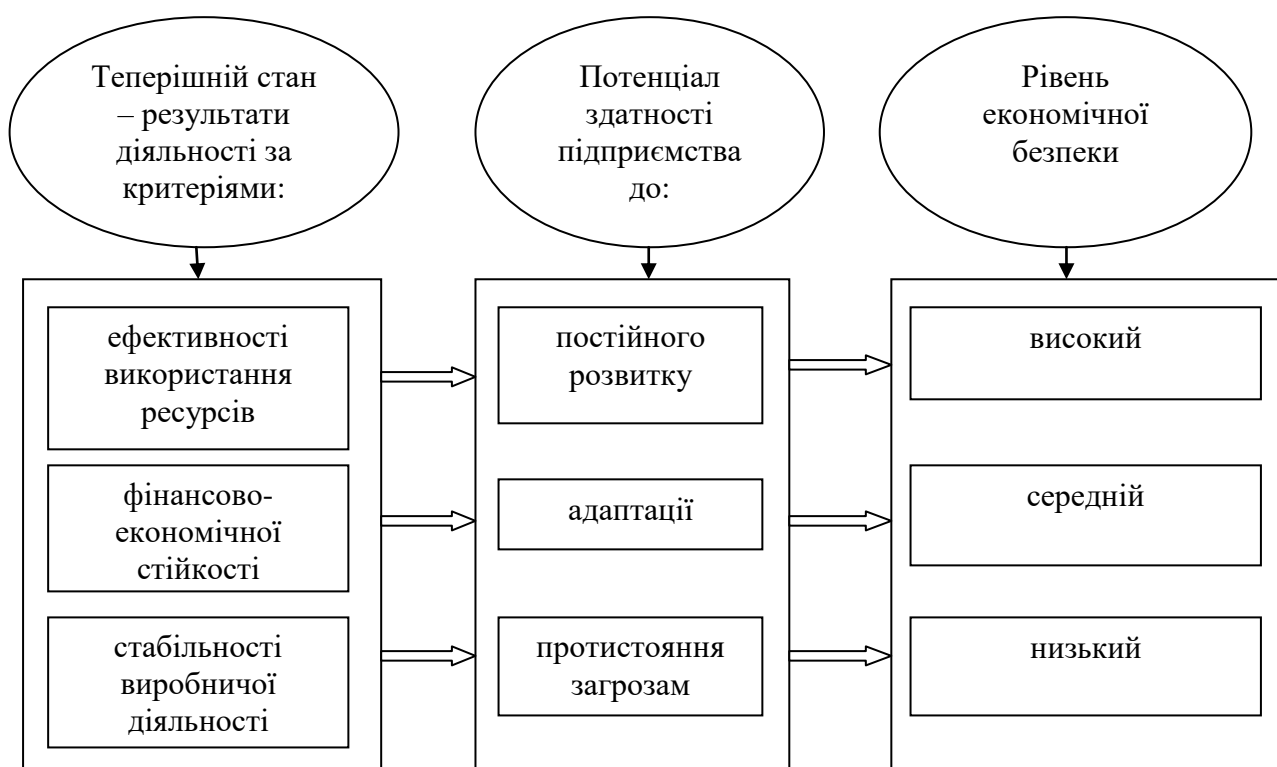

Рисунок 1.1 – Схема обґрунтування градації рівнів фінансово-економічної безпеки підприємства [52]

Як бачимо при ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення

високого рівня економічної безпеки.

Середній рівень фінансово-економічної безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування здатності до адаптації. При виявленні стабільності виробничої діяльності на підприємстві та при здатності лише протистояти загрозам рівень фінансово-економічної безпеки підприємства є низьким.

До основних функціональних цілей фінансово-економічної безпеки належать [70, 74]:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу суб'єкта господарювання;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Функціональні цілі зумовлюють формування необхідних структуроутворюючих елементів і загальної схеми організації економічної безпеки. Так, підкреслимо, що основною перевагою ресурсно-функціонального підходу до розуміння фінансово-економічної безпеки підприємства є його всеосяжний, комплексний характер, оскільки в рамках цього підходу досліджуються найважливіші фактори, що впливають на стан економічної

безпеки підприємства й вивчаються основні процеси, що впливають на її забезпечення [51, 45, 69].

Структуру економічної безпеки підприємства можна подати у вигляді, представленому на рис. 1.2.

Рисунок 1.2 – Функціональні складові економічної безпеки підприємства [36]

Так, інтелектуально-кадрова складова полягає в збереженні й розвитку інтелектуального потенціалу, ефективному управлінні персоналом. Вона представлена сукупністю працівників, їхніми знаннями і досвідом, що є основною з'єднувальною всіх чинників бізнесу, забезпечуючи досягнення його цілей.

Фінансова складова полягає в ефективному використанні корпоративних ресурсів. Вона представлена ресурсом капіталу, що дозволяє придбавати і

підтримувати інші корпоративні ресурси, які спочатку відсутні у власників цього підприємства, – це акціонерний капітал підприємства у поєднанні з позиковими фінансовими ресурсами.

Техніко-технологічна складова проявляється в забезпеченості виробництва основними видами ресурсів, раціональності використання власних ресурсів, рівні техніко-технологічної бази, відповідності вживаних технологій світовим аналогам при можливості оптимізації витрат ресурсів. Представлена наявним у підприємства ресурсом техніки і устаткування.

Політико-правова складова проявляється у правовому забезпеченні діяльності підприємства й дотриманні ним законодавства, оптимальності нормативно-правового регламентування діяльності підприємства, ефективності роботи юридичного відділу, захисті прав інтелектуальної власності.

Екологічна складова полягає у дотриманні чинних національних та міжнародних норм екологічних норм щодо вмісту шкідливих речовин, які потрапляють у навколишнє середовище, мінімізації втрат від забруднення навколишнього середовища, дотриманні всіх необхідних екологічних параметрів щодо продукції. Індикаторами екологічної складової економічної безпеки є, з одного боку, нормативи гранично допустимої концентрації шкідливих речовин, установлені національним законодавством, а з іншого – аналіз ефективності заходів для забезпечення такої екологічної складової.

Інформаційна складова проявляється в ефективному інформаційно-аналітичному забезпеченні діяльності підприємства. Інформація, що стосується яких-небудь аспектів бізнесу підприємства, – найбільш цінний і дорогий з ресурсів підприємства. Саме інформація дозволяє суб'єкту господарювання адекватно реагувати на будь-які зміни зовнішнього середовища бізнесу, ефективно планувати і здійснювати свою господарську діяльність.

Процес створення та захисту інформаційної складової економічної безпеки включає: збір усіх видів інформації, що стосуються діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання; аналіз отримуваної інформації з обов'язковим дотриманням загальноприйнятих принципів і методів; прогнозування тенденцій

розвитку науково-технологічних, економічних і політичних процесів.

Силова складова проявляється в забезпеченні фізичної безпеки працівників фірми, збереженні майна підприємства.

Відзначимо, що значна кількість науковців, виділяють ще одну складову економічної безпеки підприємства – ринкову складову. Вона характеризує ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім, які генеруються ринковим середовищем, надійність взаємодії з економічними контрагентами підприємства [11, 27, 34].

Таким чином, у жорстких ринкових умовах сьогодення підприємствам для безперервного їх функціонування, необхідний високий рівень економічного захисту від зовнішніх та внутрішніх чинників негативного впливу. Тому ефективне управління вітчизняними підприємствами, залученими в процес нестабільної сучасної ринкової економіки, потребує дієвих науково-методологічних підходів до управління їх власної економічної безпеки. За цих умов особливого значення набуває завдання розробки комплексу оперативних та довготривалих заходів з управління економічної безпеки, що дозволить знизити невизначеність, попередити й нейтралізувати зовнішні і внутрішні загрози та забезпечити ефективний розвиток і конкурентоспроможність вітчизняних підприємств.

1.2 Формування системи управління економічною безпекою підприємства

За сучасних умов господарювання підприємства України опинилися в умовах, коли необхідно самостійно забезпечувати виробничу діяльність, стійкий розвиток і адекватно реагувати на зовнішні впливи, які заважають реалізувати економічні інтереси та використати конкурентні переваги для рівноцінної конкурентної боротьби. За таких обставин важливою умовою підвищення ефективності та стійкого розвитку підприємств в умовах ринкових відносин є формування системи управління економічною безпекою підприємств. На сьогодні в загальнодержавному розумінні відсутній чіткий

механізм управління економічною безпекою як промислових підприємств, так і комерційних організацій.

Існує велика кількість різноманітних програм і концепцій, які розроблено та впроваджено на великих промислових підприємствах, але всі вони мають внутрішній характер і не є системними у використанні. Крім того, необхідність розробки ефективної системи управління економічною безпекою підприємств підкреслюється й тим, що значна кількість підприємств опинилися в кризовому чи близькому до нього стані, доведені до банкрутства та ліквідації. Отже проблема формування системи управління економічною безпекою підприємства є актуальною та потребує відповідних досліджень.

Зокрема відсутні цілісні та ґрунтовні дослідження, присвячені проблемам формування системи управління економічною безпекою підприємств. Недостатньо розроблена методологія оцінки економічної безпеки, вимагає вдосконалення комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня економічної безпеки підприємств.

У сучасних умовах розвитку економіки України суб'єкти господарювання все більше звертають увагу на економічну безпеку, яка вимагає створення власної системи управління.

Необхідність формування системи управління економічною безпекою підприємств зумовлена наступними чинниками [16]:

- постійна взаємодія підприємств з факторами зовнішнього середовища як основного джерела загроз, що можуть спричиняти дестабілізуючий вплив на їх діяльність;
- наявність слабких місць у діяльності підприємств і можливість розробки заходів щодо їх своєчасного усунення;
- управління економічною безпекою є головним резервом оптимізації основних виробничих процесів виготовлення продукції;
- вимоги ринкової економіки до забезпечення економічної безпеки як фактору сталого розвитку підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності.

Під системою економічної безпеки Є. Олейніков розуміє «систему заходів, здатних: попередити втрати життєво важливих цінностей, забезпечити стан захищеності і розвиток особистості, суспільства і держави» [49].

На думку Л. Донець, «система економічної безпеки підприємства становить обмежену безліч взаємозалежних елементів, що забезпечують безпеку підприємства і досягнення ним цілей бізнесу. Складовими елементами такої безпеки є об'єкт і суб'єкт безпеки, механізм забезпечення безпеки, а також практичні дії щодо забезпечення безпеки» [14, с. 51]. Такої думки дотримується і В. Ортинський [48, с. 84].

О. Шнипко вважає, що «система економічної безпеки – це система, що взаємодіє з навколишнім оточенням і має сукупність властивостей, які забезпечують здатність до самовиживання та розвитку в умовах виникнення зовнішньої або внутрішньої загрози» [68, с. 22].

Комплексна система економічної безпеки підприємства, згідно з Т. Слободяник, «це комплекс взаємопов'язаних заходів організаційно - правового характеру, що здійснюються спеціальними органами, службами, підрозділами підприємства, спрямованими на захист важливих інтересів особистості, підприємства і держави від протиправних дій з боку реальних або потенційних фізичних або юридичних осіб, що можуть призвести до істотних економічних утрат і забезпечення економічного зростання у майбутньому» [55, с. 23].

Т. Іванюта та А. Заїчковський розглядають систему економічної безпеки як «обмежену множину взаємопов'язаних елементів, що забезпечують безпеку підприємства та досягнення ним цілей бізнесу. Складовими елементами такої системи є об'єкт та суб'єкт безпеки, механізм забезпечення безпеки, а також політика безпеки [24].

До складових політики безпеки автори відносять: цілі та задачі безпеки, функції та принципи безпеки, а також стратегію безпеки» [20, с. 25].

Детальне визначення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання надає Л. Шемаєва: «це організована сукупність взаємопов'язаних елементів зовнішньої та внутрішньої безпеки суб'єктів

господарювання, таких як: спеціальні органи та служби, об'єкти, наукові підходи, нормативно-правова база, політика, стратегія, концепція, принципи, функції, завдання, методи та засоби, що спрямовані на забезпечення реалізації стратегічних і тактичних інтересів суб'єкта господарювання, а також захист цих інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [65].

Систему економічної безпеки підприємства З. Якубович розглядає як «підсистему відкритої складної системи – підприємства» і виділяє такі її основні елементи: вхід системи, суб'єкти системи, мету, цілі, завдання, принципи та інструменти [69].

А. В. Козаченко та інші вважають, що сучасна система управління економічною безпекою повинна бути гнучкою, інтегрованою та відкритою, яка охоплює принципи, прийоми і способи, методи і методики, процедури, алгоритми і моделі, за допомогою яких забезпечується гармонізація інтересів підприємства з інтересами взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища [23].

Найбільш повне трактування надає О. Л. Коробчинський, який визначає систему управління економічною безпекою як комплекс організаційно-управлінських, технологічних, технічних, профілактичних і маркетингових заходів, спрямованих на кількісну й якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз [27].

Головною метою системи управління економічною безпекою підприємства є попередження кризових ситуації і мінімізація впливу негативних факторів на діяльність підприємства.

До основних завдань системи управління економічною безпекою підприємств слід віднести: збір, аналіз, оцінку зовнішнього оточення та прогнозування розвитку подій; захист законних прав і інтересів підприємства; вивчення діяльності конкурентів, партнерів, клієнтів; забезпечення збереження матеріальних цінностей; виявлення, попередження, припинення можливих протиправних дій співробітників, конкурентів; захист комерційних таємниць тощо.

Основними принципами, на яких повинна ґрунтуватися система управління економічною безпекою підприємств, повинні бути (рис. 1.3):

Рисунок 1.3 – Принципи системи управління економічною безпекою підприємств [60].

До основних характеристик принципів відносять:

- принцип розвитку – передбачає необхідність урахувати швидкі зміни, що відбуваються у навколишньому оточенні;
- принцип адаптивності – виражається у здібностях системи управління прилаштовуватися до змін зовнішнього та внутрішнього оточення підприємства;
- принцип єдності – передбачає те, що дії підрозділів служби економічної безпеки підприємства повинні бути узгодженими та скоординованими;
- принцип компетентності – передбачає, що питаннями забезпечення економічної безпеки займаються висококваліфіковані кадри;
- принцип економічної доцільності – полягає в тому, що витрати на

проведення заходів з забезпечення безпеки повинні бути економічно обґрунтованими;

– принцип оперативності – швидка реакція системи на зміни у навколишньому оточенні, використання тільки актуальної інформації;

– принцип комплексності передбачає нейтралізацію шкідливих факторів на всі функціональні складові економічної безпеки;

– принцип законності – передбачає функціонування системи управління економічною безпекою згідно з вимогами чинного законодавства;

– принцип безперервності – система повинна постійно захищати інтереси підприємства в умовах невизначеності та ризику.

Основними об'єктами її захисту є: продукція підприємства, персонал, комерційні таємниці та внутрішня інформація, інтелектуальна власність, фінансові ресурси, основні оборотні та виробничі фонди, нематеріальні активи, репутація підприємства [2, 35, 38].

Суб'єкти системи управління економічною безпекою можна поділити на внутрішні (працівники підприємства) та зовнішні (держава та її інститути, банки, конкуренти, посередники, споживачі, постачальники).

До основних заходів, які керівництво підприємства може використовувати для управління економічною безпекою, належать:

- правові – заходи, спрямовані на застосування нормативно-правових документів, що стосуються усіх сфер діяльності підприємства;

- фінансово-економічні – заходи, що спрямовані на забезпечення фінансової незалежності та фінансової стабільності, конкурентоспроможності продукції підприємства;

- силові – заходи, спрямовані на залучення сторонніх організацій або використання власних підрозділів для захисту майна, матеріальних цінностей, інформації, усіх видів ресурсів підприємства від дій конкурентів;

- інформаційні – заходи, що пов'язані зі збором та аналізом релевантної інформації, яка використовується для прийняття ефективних управлінських рішень, розробки стратегії діяльності підприємства, попередження кризових

ситуацій;

- техніко-технологічні – заходи, спрямовані на своєчасне оновлення виробничих фондів, раціональне використання виробничих потужностей тощо;
- інноваційні – використання інноваційних технологій у різних аспектах діяльності підприємства з метою забезпечення конкурентоспроможності.

Формування системи охоплює такі основні етапи:

- вивчення специфіки бізнесу підприємства, сегмента, який воно охоплює на ринку, визначення місії та цілей діяльності. Формування системи управління економічною безпекою та створення її об'єктів залежать від розмірів підприємства та його можливостей;
- моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища, у якому працює підприємство, вивчення інформації про кризові ситуації, їхні причини і шляхи врегулювання;
- оцінка рівня економічної безпеки підприємства за кожною складовою, аудит наявних засобів із забезпечення безпеки й аналіз їх відповідності виявленим загрозам;
- моделювання нової системи економічної безпеки підприємства: розробка заходів з мінімізації і нейтралізації впливу негативних факторів, що було виявлено під час попереднього етапу; вибір інструментів і засобів захисту від виявлених загроз;
- визначення центрів відповідальності та повноважень керуючих осіб; підготовка пропозицій щодо удосконалення системи економічної безпеки; розрахунок усіх видів необхідних ресурсів;
- планування щомісячних витрат на забезпечення функціонування системи економічної безпеки (бюджет);

Важливою вимогою до системи управління економічною безпекою промислових підприємств є її гнучкість, адже її організаційна структура повинна забезпечувати оперативне реагування на зміни зовнішнього середовища та мати здатність швидко адаптуватися до них (рис. 1.4).

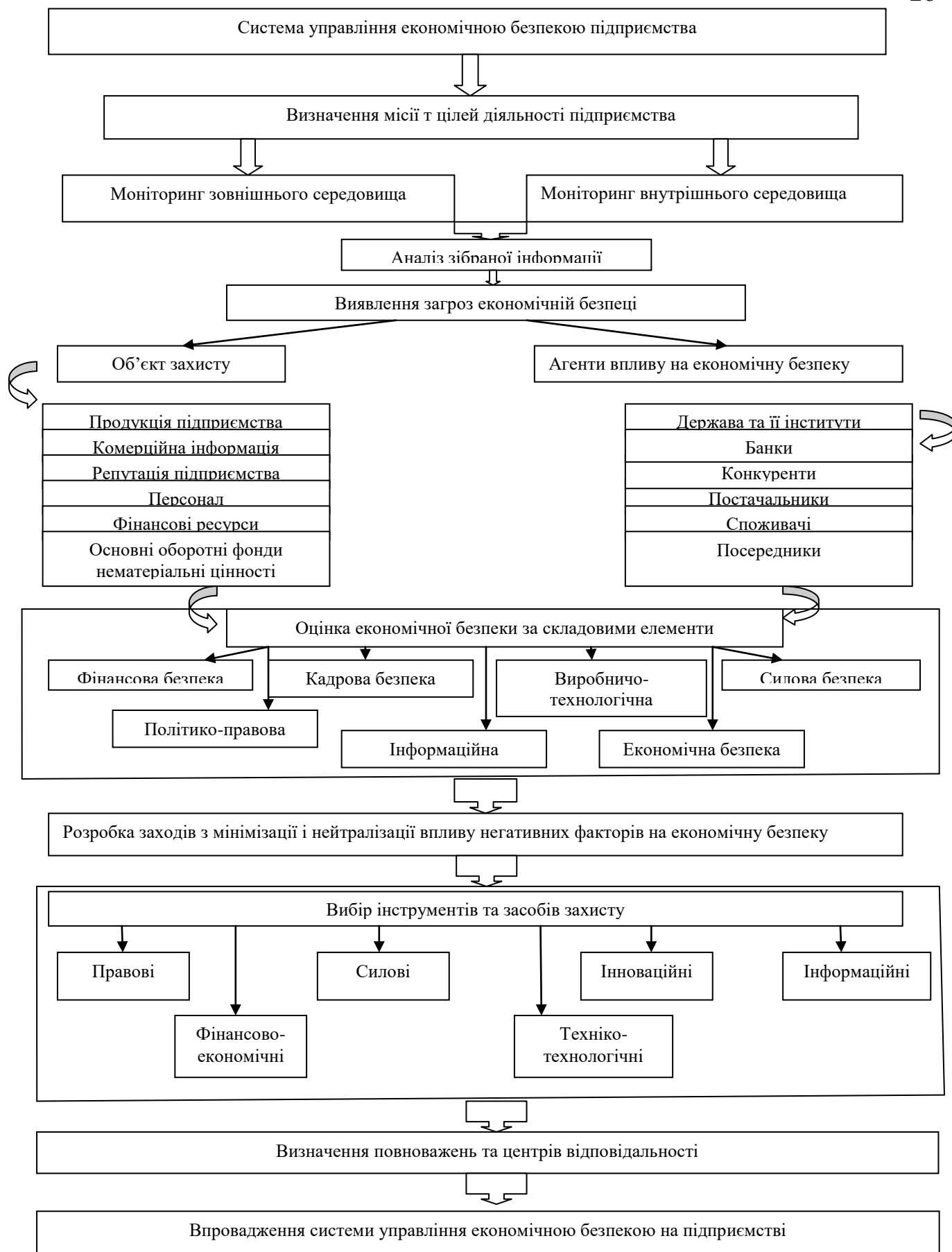

Рисунок 1.4 – Система управління економічною безпекою підприємства

Служба (відділ) економічної безпеки підприємства – це спеціальний підрозділ, що входить до складу організаційної структури, діяльність якого спрямована на формування належного рівня економічної безпеки та нейтралізацію основних загроз, що можуть очікувати на підприємство в процесі здійснення його виробничо-господарської діяльності [8].

Головні функції, які виконує служба економічної безпеки, наступні: охорона виробничої діяльності підприємства та захист комерційної інформації від несанкціонованого доступу; упровадження спеціальних інформаційних систем для протидії одержання комерційних таємниць; виявлення та нейтралізація можливих каналів витоку конфіденційної інформації в процесі виробничої діяльності; забезпечення охорони приміщень, устаткування, продукції, персоналу підприємства від не правочинних дій конкурентів.

До складу такого відділу зазвичай входять економіст, юрист, ризик-менеджер, технолог, маркетолог, програміст та інші фахівці за специфікою функціонування підприємства (рис. 1.5).

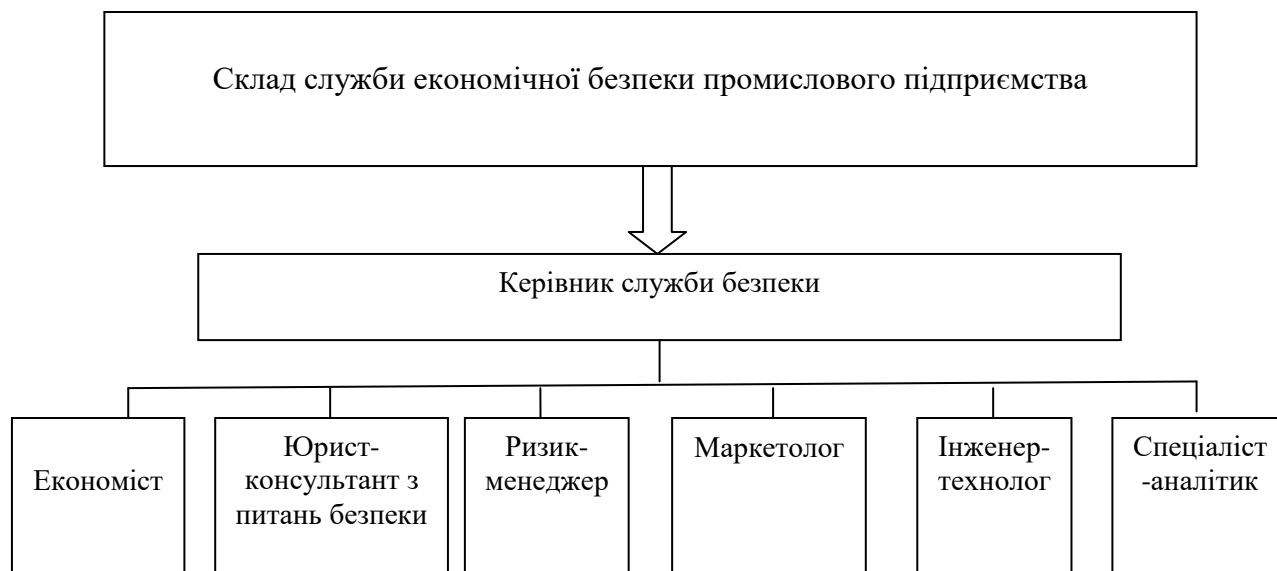

Рисунок 1.5 – Склад служби економічної безпеки підприємства [15]

На жаль, у вітчизняній практиці створення таких служб не є поширеним явищем, що є однією з ключових проблем управління економічною безпекою та

зумовлює її низький рівень.

Основними критеріями оцінки ефективності та надійності сформованої системи є [34]:

- сталий розвиток, збереження і примноження матеріальних цінностей підприємства, високий рівень конкурентоспроможності продукції;
- використання інноваційних технологій у виробничій діяльності;
- недоторканість комерційної інформації і всіх ресурсів;
- своєчасне попередження кризових ситуацій і нейтралізація негативних чинників, що впливають на діяльність підприємства.

У результаті дослідження розглянуто систему управління економічною безпекою підприємства. Її основною перевагою є чіткість і послідовність дій, які допоможуть керівникам швидко зорієнтуватися в умовах невизначеності та загроз. Отримані результати поглиблюють та розвивають концептуальні основи економічної безпеки підприємства та можуть бути базою для подальших досліджень у цьому напрямку.

Отже, система управління економічною безпекою промислового підприємства є комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні. Базується на об'єктах, суб'єктах системи, меті, завданнях, принципах та інструментах економічної безпеки. Таким чином можна зробити висновок, що формування системи управління економічною безпекою підприємства – це складний та багатовимірний процес, від якого залежить його стійкий розвиток та захищеність від загроз і небезпек.

1.3 Методичні підходи до оцінки системи економічної безпеки підприємства

Більшість вітчизняних та зарубіжних розробок методик оцінки рівня економічної безпеки присвячено проблемам забезпечення економічної безпеки регіону та держави, а питанням безпеки підприємств приділяється значно

менше уваги. Серед проблем теоретичного забезпечення економічної безпеки підприємств можна назвати відсутність загальноприйнятої методики комплексної оцінки економічної безпеки підприємства з урахуванням усіх критеріїв, відсутність визнаних вітчизняних методик оцінки рівня певних складових економічної безпеки підприємства, адже зарубіжні методики не завжди можна адекватно використовувати в умовах України, також серйозною проблемою є непевність у визначенні складу оціночних критеріїв економічної безпеки, їх градації та інтерпретації [9].

В процесі вивчення та аналізу наукових публікацій було визначено, що усі запропоновані методики визначення економічної безпеки підприємства можна розділити на дві великі групи: ті, що пропонують оцінювати рівень економічної безпеки в цілому по підприємству, переважно з використанням евристичних, тобто експертних методів, або використовувати однакові показники для всіх складових економічної безпеки підприємства, та ті, що пропонують окремо розглядати певні складові економічної безпеки підприємства, а потім інтегрувати та зводити оціночні показники до кінцевого, остаточного значення [18, 33, 46].

В методиках першої групи рівень економічної безпеки переважно пропонується розраховувати на основі певних експертних оцінок. Фактично за такої оцінки рівня економічної безпеки підприємства закладається основа стратегічного планування, рівень економічної безпеки підприємства є одним з найважливіших показників інвестиційної привабливості та надійності підприємства.

Розглянемо запропоновані методики детальніше.

Отже, на думку проф. С. Ф. Покропивного оцінка рівня економічної безпеки підприємства визначається на підставі розрахунку сукупного критерію (або інтегрального показника) через знаходження та підсумовування окремих функціональних критеріїв, які обчислюються за допомогою порівняння можливої величини шкоди (збитків) підприємству та суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних з попередженням цієї шкоди (збитку). Покропивний вважає,

що серед типових функціональних складових економічної безпеки підприємства слід виокремити фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну та силову складові. Сукупний критерій економічної безпеки (К_{ЕБ}) будь-якого суб'єкта господарювання можна визначити за формулою [53, с 469]:

$$K_{EB} = \sum_{i=1}^n k_i \cdot d_i, \quad (1.1)$$

де k_i – величина окремого критерію за i -ю функціональною складовою;

d_i – питома вага значущості i -ої функціональної складової (розраховується експертним методом на основі вивчення досвіду багатьох підприємств);

n – число функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Значення окремих функціональних критеріїв визначаються на основі співвідношення:

$$k_i = \frac{CЗ_i}{З_i}, \quad (1.2)$$

де $CЗ_i$ – сукупні збитки за i -ю функціональною складовою економічної безпеки підприємства, гр. од.;

$З_i$ – сумарні витрати на реалізацію заходів щодо попередження збитку за i -ю функціональною складовою економічної безпеки підприємства, гр. од.

Оцінка рівня економічної безпеки здійснюється, якщо це можливо, разом з порівнянням розрахункових значень K_{EB} з величинами цього показника по аналогічних підприємствах.

Д. Ковальов та І. Плетнікова для оцінки рівня економічної безпеки підприємства (P_{EB}) пропонують використовувати функціональну залежність [22, 51]:

$$P_{ЕБП} = a_1 \cdot f(x_1) + a_2 \cdot f(x_2) + \dots + a_i \cdot f(x_n), \quad (1.3)$$

де x_1, x_2, x_n – показники діяльності підприємства;

$f(x_1), f(x_2), f(x_n)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства;

a_1, a_2, a_i – коефіцієнти, що відображають значущість кожного показника забезпечення економічної безпеки підприємства.

Перевагою цього методу є простота інтерпретації отриманих результатів оцінки. Для визначення рівня економічної безпеки підприємства пропонується використовувати такі показники діяльності підприємства як прибутковість, ліквідність, фінансова стійкість та інші.

До першої групи розглянутих методик також можна віднести праці В. Т. Шлемка, в яких пропонується проводити узагальнюючу оцінку економічної безпеки підприємства на підставі зіставлення значень індикаторів – граничних (тобто критичних і нормативних) та фактичних [66].

У якості індикаторів економічної безпеки підприємства можуть виступати значення показників, які нормуються на основі фактичних і нормативних значень [68]:

$$x_i = \left(\frac{P_{i\phi}}{P_{in}} \right)^b, \quad (1.4)$$

де $P_{i\phi}, P_{in}$ – відповідно фактичні та нормативні значення i -го показника;

b – показник ступеня (для показників типу „мінімум” дорівнює 1, для показників ступеню „максимум” дорівнює -1).

При цьому показники, що відповідають максимальному значенню найкращих показників, називаються стимуляторами, а показники що відповідають мінімальному значенню, – дестимуляторами. Основою порівняння можуть слугувати рекомендовані (нормативні) значення по групах

підприємств, що зумовлені розташуванням підприємства в певному промисловому регіоні. Еталонами також можуть слугувати деякі іноземні держави, такі як Польща, Германія, Франція та Великобританія [64].

Оцінка рівня економічної безпеки проводиться графічним методом, що дозволяє виділити зону нормального рівня безпеки, зону критичного рівня та передкризову зону. Критичні значення вихідних показників визначаються виходячи з умови мінімально припустимого рівня безпеки, подолання якого означало б перехід підприємства в економічно небезпечну зону.

Поряд із низкою переваг розглянута методика не дає будь-яких рекомендацій, пов'язаних з вибором оціночних коефіцієнтів, а також формування нормативних діапазонів показників економічної безпеки.

Саме рівень точності індикаторів і є основною проблемою, бо зараз відсутня загальноприйнята методична база визначення індикаторів, що враховували б особливості діяльності підприємства через його галузеву приналежність, форму власності, структуру капіталу та існуючий організаційно-технічний рівень. В результаті, при недостатньо точному визначенні індикаторів, сам рівень економічної безпеки може бути неправильно утлумачений. Така помилка може в свою чергу призвести до неадекватних управлінських рішень в галузі економічної безпеки.

До першої групи методик оцінки економічної безпеки підприємства також можна віднести розробку Г. В. Козаченко та В. П. Пономарьова Ці економісти зазначають, що для оцінки рівня економічної безпеки підприємства потрібно використовувати співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства та величини інвестиційних ресурсів, необхідних для підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку [23, с.126]:

$$P_{EB} = \frac{BI^t}{I_{EB}^t}, \quad (1.5)$$

де BI^t – бруто-інвестиції підприємства в році t , гр. од.;

I_{EB}^t – інвестиції підприємства в році t , необхідні для забезпечення його економічної безпеки, гр. од.

Чим ближче величина співвідношення до одиниці, тим вище рівень економічної безпеки. Пропонується виділити певні рівні економічної безпеки підприємства задля якісної інтерпретації кількісних показників (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Характеристика рівнів економічної безпеки підприємства [33]

Рівень економічної безпеки підприємства	Показник рівня економічної безпеки підприємства	Характеристика стану підприємства
Підтримуючий	До 0,05	Нестійкість економічної безпеки. Підприємство знаходиться на межі економічної безпеки, бо при незначному зниженні прибутку може її втратити
Мінімальний	0,06-0,10	Підприємство знаходиться в економічній безпеці й спроможне в найближчі 1-2 роки її підтримувати
Дуже низький	0,11-0,19	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, дозволяє зберегти ринкову позицію в поточному періоді, ставить її під загрозу в найближчій перспективі
Низький	0,2-0,29	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, дозволяє зберегти ринкову позицію в поточному періоді та у найближчі 1-2 роки в перспективі
Середній	0,3-0,49	Обсяг інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, дозволяє зберегти ринкову позицію в поточному періоді та у середній перспективі (2-4 роки), а також закласти фундамент для формування конкурентних
Високий	0,5-0,7	Інвестиційна підтримка умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, здійснюється з урахуванням основних вимог ринку, що дозволяє зберегти стратегічні позиції на ринку та мати істотні переваги
Дуже високий	Вище за 0,7	Інвестиційна підтримка умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства, здійснюється з урахуванням практично усіх вимог ринку, що дозволяє підприємству мати значні стратегічні переваги та стати лідером на ринку чи в галузі

Розглянута методика концентрується в основному на аналізі конкурентних переваг підприємства та не дозволяє провести діагностику загроз, що виникають у сфері виробництва, фінансування, відносин праці тощо.

Також проблемою є коректне визначення величини потрібних для забезпечення економічної безпеки підприємства інвестицій, адже чітких

рекомендацій та методичної бази не існує. В процесі дослідження було виявлено, що більш чітко та обґрунтовано оцінка рівня економічної безпеки підприємства розглянута у методиках другої групи.

Професор С.М. Ілляшенко пропонує оцінку економічної безпеки підприємства за її складовими, він зробив спробу звести в єдиний комплекс методики їх оцінки. Розглянемо складові економічної безпеки [18]:

1) фінансова складова економічної безпеки підприємства, що характеризує фінансову забезпеченість підприємства. Оцінку фінансової безпеки підприємства пропонується проводити на сонові аналізу абсолютних та відносних показників.

На основі аналізу абсолютних показників визначається ступень достатності власних чи позичених оборотних засобів для виконання виробничої діяльності. При цьому оціночними показниками будуть наступні [20, с. 12]:

$\pm E_g$ – надлишок (+) чи нестача (-) власних оборотних коштів, необхідних для формування запасів та покриття витрат на господарську діяльність підприємства;

$\pm E_k$ – надлишок (+) чи нестача (-) власних оборотних коштів, а також середньострокових та довгострокових кредитів та інших позик;

$\pm E_s$ – надлишок (+) чи нестача (-) загальної величини оборотних засобів.

Ці показники визначаються виходячи з даних фінансової звітності та відповідають показникам забезпеченості запасів та витрат джерелами їх формування та розраховуються за формулами:

$$\pm E_g = E - Z, \quad (1.6)$$

де E – сума власних оборотних коштів підприємства, гр.од.;

Z – сума запасів та витрат підприємства, гр.од.

$$\pm E_k = (E + K_{cd}) - Z, \quad (1.7)$$

де K_{cd} – середньострокові та довгострокові кредити та позики

підприємства, гр.од.

$$\pm E_{\kappa} = (E + K_{\text{сд}} + K_{\kappa}) - Z, \quad (1.8)$$

де K_{κ} – короткострокові кредити та позики підприємства, гр. од.

Розглядаючи діяльність підприємства за певний період, аналітики визначають оціночні показники, які можуть приймати різні значення. В залежності від цих значень можна виділити п'ять зон фінансової стійкості або п'ять зон ризику економічної безпеки підприємства з точки зору її фінансової складової:

а) абсолютна фінансова стійкість та абсолютна безпека – це ситуація, коли підприємству повністю достатньо власних оборотних коштів для нормального та продуктивного функціонування. З огляду на це положення оціночні показники мають приймати наступні значення:

$$\pm E_{\epsilon} \geq 0, \quad \pm E_{\kappa} \geq 0, \quad \pm E_{\text{з}} \geq 0 \quad (1.9)$$

В сучасних умовах господарювання подібна ситуація неможлива, тому що повна відмова від позикових та кредитних ресурсів призводить до недотримання прибутків, гальмування розвитку та прогресування підприємства. Отже, можна зробити висновок, що жодне з промислових підприємств в Україні не знаходиться в зоні повної економічної безпеки.

б) зона нормальної фінансової стійкості та нормальний рівень безпеки – це ситуація, коли підприємство використовує практично лише власні оборотні кошти для формування запасів та забезпечення витрат діяльності. При цьому оціночні показники мають значення:

$$\pm E_{\epsilon} = 0, \quad \pm E_{\kappa} \geq 0, \quad \pm E_{\text{з}} \geq 0 \quad (1.10)$$

в) зона нестійкого фінансового становища та нестабільного рівня безпеки – це ситуація, коли підприємству недостатньо власних оборотних коштів для забезпечення нормального функціонування, тому воно має потребу у використанні середньострокових та довгострокових позикових коштів:

$$\pm E_g < 0, \pm E_k \geq 0, \pm E_s \geq 0 \quad (1.11)$$

г) зона критичного фінансового стану та критичного рівня безпеки – це ситуація, коли підприємство для фінансування своєї діяльності використовує крім середньострокових та довгострокових, ще й короткострокові позики. При цьому оціночні показники мають значення:

$$\pm E_g < 0, \pm E_k < 0, \pm E_s \geq 0 \quad (1.12)$$

д) зона критичного фінансового стану та кризового рівня безпеки – це ситуація, коли підприємство не в змозі забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані запозиченими коштами, тобто підприємство знаходиться на межі банкрутства:

$$\pm E_g < 0, \pm E_k < 0, \pm E_s < 0 \quad (1.13)$$

2) ринкова складова. За методикою Ілляшенко С.Н. пропонується аналіз ринкової складової економічної безпеки на основі оцінки ступеня відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім факторам, що складаються у ринковому середовищі.

Вплив кожного з факторів на ринкову безпеку підприємства має бути оцінений експертами за допомогою коефіцієнтів впевненості за шкалою від -1 до +1. Значення коефіцієнтів висловлюють ступінь впевненості експертів у тому, що вплив окремого фактора збільшує або зменшує ринкову безпеку підприємства.

Висновок про стан ринкової безпеки підприємства можна зробити виходячи з порівняння отриманої інтегральної оцінки з таблицею прийняття рішень (табл. 1.3)

Таблиця 1. 3 – Оцінка рівня ринкової безпеки [18]

Значення інтегральної оцінки	Висновок про рівень ринкової безпеки
$K_0 < -0,8$	Кризовий стан
$-0,8 < K_0 < -0,6$	Критичний рівень безпеки
$-0,6 < K_0 < -0,3$	Передкризовий стан
$-0,3 < K_0 < +0,3$	Ситуація невизначеності
$+0,3 < K_0 < +0,6$	Нестійкий стан
$+0,6 < K_0 < +0,8$	Нормальний рівень безпеки
$K_0 > +0,8$	Абсолютна безпека

3) інтерфейсна складова. Рівень інтерфейсної складової, тобто надійності контрагентів підприємства також оцінюють експертним методом.

Оцінки можна проставляти за допомогою цифрових відміток (наприклад „1”). Усі виставлені оцінки після проведення комплексного аналізу всіх контрагентів потрібно перерахувати у відносні кількісні величини. Ця операція проводиться за формулою [38] :

$$O_j = \frac{O_i}{O_{\max}}, \quad (1.14)$$

де O_j – відносна оцінка j -ого контрагента по i -ому критерію;

O_i – бальна оцінка j -ого контрагента по i -ому критерію;

O_{\max} – максимально можлива оцінка;

j – кількість контрагентів підприємства;

i – кількість оціночних критеріїв оцінки надійності контрагентів.

Сукупну оцінку надійності j -ого контрагента виконують за формулою:

$$H_j = \sum_{i=1}^n O_j \cdot Z_j, \quad (1.15)$$

де Z_j – значущість i -ого критерію для j -ого контрагента.

Комплексну оцінку надійності всіх контрагентів підприємства ($H_{\text{заг}}$) можна розраховувати як середньоарифметичну або середньозважену між H_j . В

залежності від її значення можна виділити наступні рівні інтерфейсної безпеки підприємства:

- а) абсолютна безпека ($H_{заг} = 1$);
- б) нормальна безпека ($0,75 \leq H_{заг} < 1$);
- в) нестабільне положення ($0,50 \leq H_{заг} < 0,75$);
- г) критичний стан ($0,25 \leq H_{заг} < 0,50$);
- д) кризовий стан ($0,00 \leq H_{заг} < 0,25$).

4) інтелектуальна складова. Рівень інтелектуальної безпеки підприємства можна розрахувати за допомогою наступних коефіцієнтів [40] :

- плинність робітників високої кваліфікації;
- питома вага інженерно-технічних та наукових робітників;
- показник винахідницької (раціоналізаторської) активності;

5) кадрова складова, розраховується за допомогою наступних коефіцієнтів (табл. 1.4)

Таблиця 1.4 – Показники та порогові значення кадрової складової економічної безпеки

Показник	Порогові значення	Оцінка економічної безпеки
Коефіцієнт обороту з вибуття робітників	> 20%	Підприємство знаходиться в небезпеці
	(5% - 20%]	Нейтральна оцінка положення підприємства
	= 5%	Підприємство знаходиться в економічній безпеці
Коефіцієнт постійності кадрів	< 75%	Підприємство знаходиться в небезпеці
	[75% - 90%]	Нейтральна оцінка положення підприємства
	> 90%	Підприємство знаходиться в економічній безпеці
Заробітна плата (середня)	В динаміці зменшується	Підприємство знаходиться в небезпеці
	Практично не змінюється	Нейтральна оцінка положення підприємства
	Спостерігається зростання показника	Підприємство знаходиться в економічній безпеці
Рентабельність персоналу	< = 0	Підприємство знаходиться в небезпеці
	Низьке значення, що не збільшується в динаміці	Нейтральна оцінка положення підприємства
	Зростання показника в динаміці	Підприємство знаходиться в економічній безпеці

Після розрахунку значення всіх показників зводять до інтегрального показника за формулою:

$$P_i = \sum_{i=1}^n (1 - \delta_i) \cdot B_i, \quad (1.16)$$

де n – кількість показників;

B_i – питома вага i -ого показника;

δ_i – відносна оцінка i -ого показника, яка розраховується як $\frac{P_i}{P_{\max}}$, якщо більше значення показника є більш бажаним (наприклад показник винахідницької активності), або $\frac{P_{\max}}{P_i}$, якщо менше значення показника є кращим (наприклад показник плинності кадрів);

P_i – значення i -ого показника;

P_{\max} – найбільше значення показника або коефіцієнта за весь аналізований період (або серед порівнюваних підприємств);

P_{\min} – найменше значення показника або коефіцієнта за весь аналізований період (або серед порівнюваних підприємств).

Далі розраховують середнє значення інтегрального показника для підприємства за декілька років (або для кількох розглянутих підприємств). Висновок про рівень економічної інтелектуальної безпеки можна зробити, порівнюючи фактичні значення показників з їх середнім значенням. Якщо значення інтегрального показника для аналізованого підприємства менше за середнє значення, то така ситуація свідчить про те, що рівень інтелектуальної безпеки на підприємстві вище за середні, якщо ж інтегральний показник більше за отримане середнє значення, то рівень інтелектуальної безпеки на підприємстві нижче за середній.

Розглянута методика є найбільш обґрунтованою та надає найбільшу кількість рекомендацій з визначення критеріїв економічної безпеки

підприємства та їх інтерпретації. В цій методиці подаються основи формування системи оціночних показників на підприємстві, визначені локальні показники для оцінки рівня певних складових економічної безпеки підприємства та представлена методика оцінки інтегрального рівня економічної безпеки на підприємстві. Теоретико-методичні основи оцінки економічної безпеки підприємства та їх складових можуть бути рекомендовані для практичного застосування на підприємствах. В той же час подібна оцінка є однією з найбільш трудомістких та вимагає найбільшої кількості релевантної інформації, оцінку рівня економічної безпеки підприємства за таким методом рекомендується проводити раз на рік. Для експрес-оцінки поточного рівня економічної безпеки підприємства можна використовувати різноманітні методичні прийоми.

Ключові показники досягнутого рівня економічної безпеки підприємства для його експрес-оцінки доцільно згрупувати за наступними сферами діяльності або певними секторами: фінансова безпека, безпека відносин праці, виробнича безпека та безпека збуту.

За результатами дослідження різних методик оцінки рівня ЕБП можна зробити наступні висновки:

- оцінка рівня економічної безпеки на підприємстві повинна враховувати стратегічні цілі та задачі підприємства, його галузеву та виробничу специфіку;
- при оцінці рівня економічної безпеки підприємства найбільш доцільним та виправданим є використання методик оцінки загального рівня за її складовими, проблемою є визначення пріоритетності відповідних оціночних показників та трудомісткість проведення та інтерпретації результатів оцінки;
- для експрес-оцінки існуючого рівня економічної безпеки підприємства доцільно використовувати ряд найважливіших показників, які відображають результати діяльності всіх підрозділів підприємства, адже в сучасних підприємствах передбачена соціальна, виробничо-технічна та організаційно-адміністративна єдність.

Висновки до розділу 1

На сьогоднішній день поняття економічної безпеки розглядається дуже широко, в результаті чого розмивається сама сутність визначення, або надто вузько, не розкриваючи економічного змісту терміну.

Під економічною безпекою пропонуємо розуміти власне стан економічної системи, що характеризується наявністю конкурентних переваг, які досягаються ефективним використанням існуючих власних та залучених ресурсів, своєчасним впровадженням комплексу заходів з метою підтримання нормальних умов працездатності системи для максимального досягнення поставлених цілей у короткостроковому та довгостроковому періоді в умовах постійної зміни навколишнього середовища.

Система управління економічною безпекою підприємства є комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні. Базується на об'єктах, суб'єктах системи, меті, завданнях, принципах та інструментах економічної безпеки. Безпосередньо питаннями її забезпечення займається служба безпеки підприємства.

За результатами дослідження різних методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна зробити наступні висновки:

- оцінка рівня економічної безпеки на підприємстві повинна враховувати стратегічні цілі та задачі підприємства, його галузеву та виробничу специфіку;
- при оцінці рівня економічної безпеки підприємства найбільш доцільним та виправданим є використання методик оцінки загального рівня за її складовими, проблемою є визначення пріоритетності відповідних оціночних показників та трудомісткість проведення та інтерпретації результатів оцінки;
- для експрес-оцінки існуючого рівня економічної безпеки підприємства доцільно використовувати ряд найважливіших показників, які відображають результати діяльності всіх підрозділів підприємства, адже в сучасних підприємствах передбачена соціальна, виробничо-технічна та організаційно-адміністративна єдність.

Отже, за результатами дослідження різних методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна зробити наступні висновки: оцінка рівня економічної безпеки на підприємстві повинна враховувати стратегічні цілі та задачі підприємства, його галузеву та виробничу специфіку; при оцінці рівня економічної безпеки підприємства найбільш доцільним та виправданим є використання методик оцінки загального рівня за її складовими, проблемою є визначення пріоритетності відповідних оціночних показників та трудомісткість проведення та інтерпретації результатів оцінки; для експрес-оцінки існуючого рівня економічної безпеки підприємства доцільно використовувати ряд найважливіших показників, які відображають результати діяльності всіх підрозділів підприємства, адже в сучасних підприємствах передбачена соціальна, виробничо-технічна та організаційно-адміністративна єдність.

Розглянуті підходи до оцінювання рівня економічної безпеки мають як позитивні, так і негативні аспекти у практичному використанні. вважаємо, що лише дотримання принципів комплексності та системності дасть змогу підвищити якість оцінювання рівня економічної безпеки та розробити заходи для усунення загроз та небезпек, обґрунтувати ефективну стратегію забезпечення економічної безпеки.

2 ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЛАКОЛІТ»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю ТОВ «Лаколіт» здійснило було засноване в 2003 р. основним видом діяльності Товариства є добування декоративного та будівельного каменю, вапняку, гіпсу, крейди.

Товариство створене та здійснює свою діяльність згідно з Статутом, Цивільним кодексом України, Господарським кодексом України та іншими нормативними актами України.

Види діяльності, які вимагають спеціального дозволу Товариство вправі здійснювати тільки після одержання спеціального дозволу (ліцензії патенту тощо). Якщо умовами здійснення певного виду діяльності, який вимагає одержання спеціального дозволу (ліцензії, патенту тощо), встановлена вимога про здійснення цієї діяльності як виключної. Товариство протягом дії відповідного дозволу не вправі здійснювати інші види діяльності, крім тих, що передбачені дозволом (ліцензією, патентом тощо) і законодавством України.

Керівництво ТОВ «Лаколіт» активно проводить робота по сертифікації продукції, відповідно до вимог міжнародних стандартів. В цілому, питанню підвищення якості продукції на підприємстві приділяється значна увага, оскільки конкурентні переваги Товариства полягають у забезпеченні високої якості виготовленої продукції. Відповідно до технічних характеристик продукції та її якістю, цінова політика приваблює споживачів та робить продукції Товариства конкурентоспроможною.

Товариство має за мету задоволення потреб населення та юридичних осіб в його продукції, роботах, послугах та реалізації на основі отриманого прибутку, соціальних та економічних інтересів його учасників.

Кадрова політика Товариства в пещу чергу спрямована на забезпечення

рівня кваліфікації його працівників операційним потребам та полягає в належній і своєчасній оплаті праці працівників, наданні їм соціальних і матеріальних пільг, що зацікавить персонал в підвищенні рівня його знань та кваліфікації.

Товариство здійснює свою господарську діяльність на принципах госпрозрахунку та самофінансування, має самостійний баланс, розрахунковий та валютний рахунки.

На даному підприємстві для здійснення оперативного управління та контролю за виконанням поставлених завдань застосовується лінійно – функціональна організаційна структура управління, яка спирається на розподіл повноважень та відповідальності за функціями управління і прийняття рішень по вертикалі.

Функціональна організаційна структура управління дає змогу організувати управління за лінійною схемою, а функціональні відділи апарату управління підприємства лише допомагають лінійним керівникам вирішувати управлінські завдання.

Грошові розрахунки між підприємствами здійснюються в безготівковому порядку через заснування банків і за згодою (із доручення) платника. Підприємство обслуговується ПАТ КБ «ПриватБанк», також є відкритий рахунок у банку «Укрсиббанку».

На даний момент підприємство використовує в основному передплату. Підприємство в такий спосіб мінімізує ризик неотримання коштів за відвантаженою продукцією. Дана форма розрахунків дозволяє працювати з різноманітними споживачами, не аналізуючи ліквідність їхнього балансу й інші економічні показники. Тут діє простий і вірний принцип: «оплатив – одержав». Проте навіть при такій діючій формі розрахунків для підприємства існують визначені труднощі при використанні коштів.

Майно Товариства складається з основних та оборотних фондів і нематеріальних активів, а також інших цінностей, вартість яких відображена в балансі Товариства.

Розглянемо показники економічного стану підприємства, та розпочнемо з аналіз динаміки та структури активів, скориставшись фінансовою звітністю підприємства (Додатки А,Б)

Аналіз активів ТОВ «Лаколіт» в цілому за 2017–2019 рр. свідчить про нестабільну динаміку щодо майового стану підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз необоротних та оборотних активів підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019, тис. грн.

Показник	Загальна величина, тис. грн			Відхилення			
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	+,-		у % до	
				2019р./ 2017 р.	2019р./ 2018 р.	2019р./ 2017 р.	2019р./ 2018 р.
Необоротні активи	19580	18315	17039	-2541	-1277	-12,98	-6,97
Оборотні активи	17146	20813	20899	3754	86	21,89	0,41
Всього активів	36725	39129	37938	1213	-1190	3,30	-3,04

У 2019 р. в порівнянні з 2017 р. спостерігається збільшення загальної величини майна підприємства на 1213 тис. грн (або на 3,30 %). Порівняно з кінцем 2018 р. майно підприємства зменшилося на 1190 тис. грн (3,04%).

Підвищення загальної вартості майна підприємства ТОВ «Лаколіт» за аналізований період відбулося за рахунок зростання обсягу оборотних активів на 3754 тис. грн (21,89%), необоротні активи при цьому зменшилися на 2541 тис. грн (12,98%).

Питома вага оборотних активів у загальній величині активів підприємства протягом останніх двох років переважає над необоротними активами.

В середньому за аналізований період питома вага необоротних активів ТОВ «Лаколіт» у загальному обсязі майна становить 46 %, у той час як питома вага оборотних активів – 54 %.

Зменшення необоротних активів підприємства протягом аналізованого періоду пов'язано, головним чином, із списанням основних засобів підприємства.

Динаміку оборотних та необоротних активів наведено на рис. 2.1.

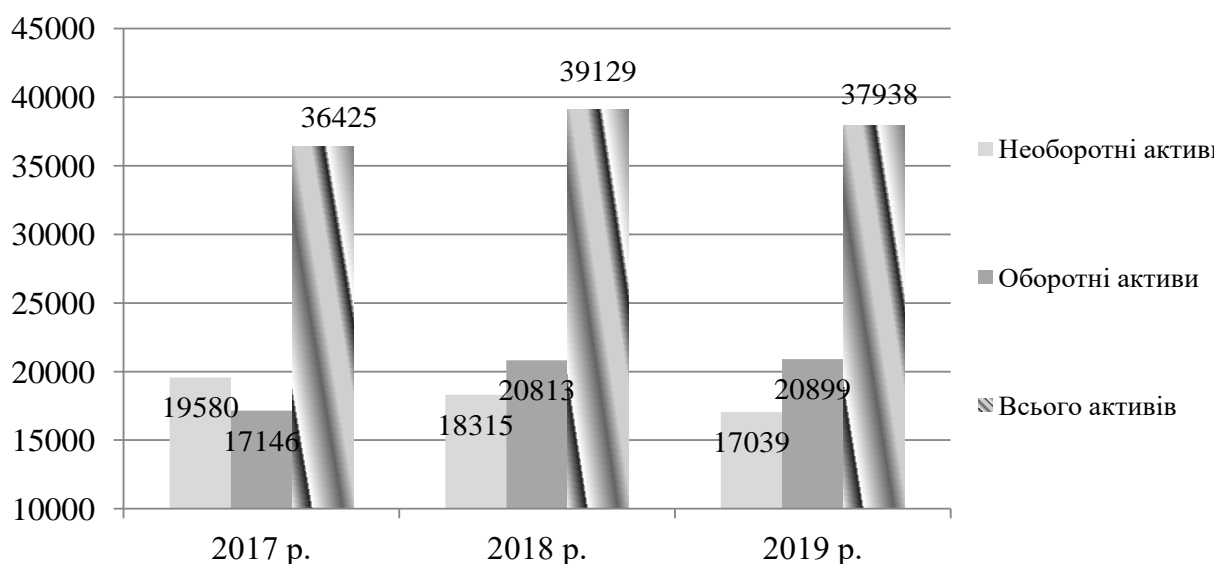

Рисунок 2.1 – Динаміка оборотних та необоротних активів підприємства ТОВ «Лаколіт» за 2017–2019 рр., тис. грн.

Здійснюючи аналіз даних табл. 2.2, можна зробити висновок, що ТОВ «Лаколіт» характеризується достатнім рівнем власного капіталу, що є позитивним з огляду на те, що в сучасних умовах більшість підприємств залучають значні обсяги коштів через кредитний ринок.

Таблиця 2.2 – Динаміка капіталу підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр., тис. грн.

Показник	Загальна величина, тис. грн			Відхилення 2019			
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	+,-		%	
				2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.
Власний капітал	24088	23738	24759	671	1021	2,79	4,30
Зобов'язання	12638	15391	13179	542	-2211	4,29	-14,37
Всього пасивів	36725	39129	37938	1213	-1190	3,30	-3,04

Збільшення пасивів за аналізований період відбулося на рівні 3,30%, при цьому зобов'язання збільшилися на 4,29%, власний капітал на 2,79%.

Аналізуючи джерела позикових коштів з початку 2018 р. та на кінець 2019 р., слід відзначити, що на початок 2018 р. їх величина сягала 15391 тис. грн, а наприкінці 2019 р. величина джерел позикових коштів зменшилась до

рівня 13179 тис. грн. Динаміка капіталу підприємства наведена на рис. 2.2.

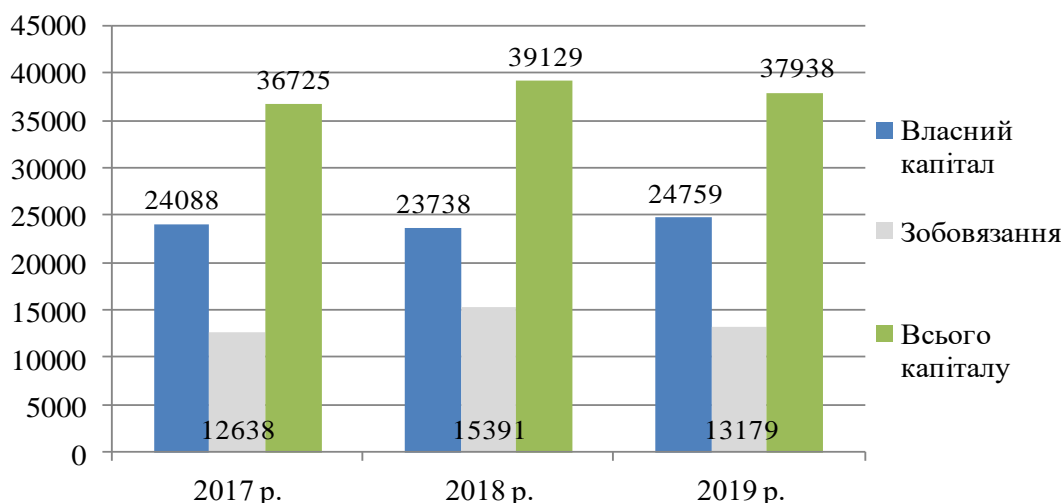

Рисунок 2.2 – Динаміка капіталу підприємства ТОВ «Лаколіт» за 2017–2019 рр., тис. грн.

Розглянемо більш детально структуру капіталу підприємства за аналізований період (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка і структура капіталу підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр., тис. грн.

Пасиви	2017	2017	2018	2018	2019	2019	Зміни	Зміни
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%		
1. Власний капітал								
1. Статутний капітал	151	0,41	151	0,37	151	0,40	0	-0,01
2. Резервний фонд	365	0,99	365	0,93	397	1,05	33	0,06
3. Поточні резерви	23572	64,19	23222	59,35	24210	63,82	638	-0,37
Всього:	24088	65,59	23738	60,67	24759	65,26	671	-0,33
2. Довгострокові зобов'язання								
в т.ч. позикові засоби	691	3,94	2136	10,26	1848	8,84	1157	4,91
	597	3,40	830	3,99	829	3,97	233	0,57
3. Короткострокові зобов'язання								
в т.ч. залучені засоби	2259	6,15	13255	33,88	11331	29,87	9072	23,72
Позикові засоби	9191	25,03	9990	25,53	9138	24,09	-53	-0,94
4. Валюта балансу	36725	100	39129	100	37938	100	1213	
Чисті активи: п.4-(п.2+п.3-п.1.5)	24088	65,59	23738	60,67	24759	65,26	671	-0,33

З даних таблиці видно що сума всіх джерел фінансових ресурсів за

аналізований період зросла на 1213 тис. грн – з 36725 до 39129 тис. грн або на 3,30% у тому числі власні кошти збільшилися на 671 тис. грн – з 24088 тис. грн до 24759 тис. грн або на 2,79%, позикові кошти зменшилися на 53 тис. грн – з 9191 до 9138 тис. грн або на 0,58%, залучені кошти зросли на 9072 тис. грн – з 2259 до 13255 тис. грн або на 486,76%.

Чисті активи за аналізований період майже не змінилися, якщо на кінець 2017 р. вони становили 65,59%, то на кінець 2019 р. – 65,26%, зменшення склало 0,33%.

Важливим показником є темп приросту реальних активів. Реальні активи це реально існуюче власне майно і фінансові вкладення по їх дійсній вартості. Темп приросту реальних активів характеризує інтенсивність нарощування майна і визначається за формулою:

$$A = ((OC_1 + Z_1 + D_1) / (OC_0 + Z_0 + D_0) - 1) * 100\%, \quad (2.1)$$

де A – темп приросту реальних активів, %

OC – основні засоби і вкладення без врахування зносу, торгової націнки за нереалізованими товарам, нематеріальних активів, використаного прибутку, тис. грн

Z – запаси і витрати

D – грошові кошти, розрахунки і інші активи без урахування використаних позикових засобів

0 – попередній рік

$$A = ((14883 + 20813) / (16476 + 17560) - 1) * 100\% = 1,394\%$$

Таким чином, інтенсивність приросту реальних активів за два роки зросла на 1,394%.

Отже, попередній аналіз фінансового стану підприємства засвідчив неоднозначну динаміку щодо зміни активів підприємства. У 2018 р. обсяг активів підприємства мав найбільше значення, 2019 р. за рахунок списання застарілої техніки, основні засоби підприємства зменшилися на 6,97%. Взагалі

підприємство притримується політики не модернізації обладнання, придбання нового більш універсального за своїми технічними характеристиками. За результатами розрахунків визначено, що інтенсивність приросту реальних активів за два роки зростає на 1,394%.

При цьому, підприємство для формування активів використовує переважно власний капітал тим самим забезпечуючи відповідний рівень фінансової стійкості.

З метою більш ґрунтованого аналізу показників діяльності підприємства розглянемо показники ліквідності та фінансової стійкості.

2.2 Аналіз фінансової стійкості та ліквідності підприємства

Умовою й гарантією виживання й розвитку будь-якого підприємства, як бізнес-процесу, є його фінансова стабільність. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно може унеможливити негативний вплив зміни ринкової кон'юнктури. Окрім того, фінансова стійкість, як складова фінансової безпеки, є запорукою економічної безпеки підприємства.

Отже, фінансова стійкість є однією найважливіших характеристик фінансового стану будь якого підприємства. Фінансова стійкість дозволяє підприємству своєчасно виконувати свої зобов'язання, відповідно фінансувати діяльність підприємства на розширеній основі і підтримувати задовільний рівень пластомпроможності [53].

Здійснимо оцінку фінансовій стійкості підприємства за ступенем покриття запасів джерелами фінансування, з використанням узагальнюючих показників.

Враховуючі показники фінансової стійкості, подані у табл. 2.4, фінансовий стан підприємства у 2017–2019 рр. оцінюється як нестійкий. Протягом періоду, що аналізується запаси перевищували власний оборотний капітал у 2017 р. на 5925 тис. грн, у 2018 р. на 4623 тис. грн та у 2019 р. на 2587 тис. грн.

Таблиця 2.4 – Узагальнюючі показники фінансової стійкості підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр., тис. грн.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення +,- 2019 р.	
				2017 р.	2018 р.
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів	4923	5422	7720	2798	2298
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	5614	7558	9568	3955	2010
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	14804	17548	18706	3902	1158
Запаси	10847	10046	10307	-541	261
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів	-5925	-4623	-2587	3338	2037
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів	-5233	-2487	-738	4495	1749
Надлишок (+) нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів	3957	7503	8399	4442	897
Запас стійкості фінансового стану, днів	21,57	50,84	65,28	43,71	14,44
Надлишок (+) нестача (-) джерел фінансування на 1 грн запасів, грн	0,36	0,75	0,81	0,45	0,06
Номер типу фінансової ситуації відповідно класифікації	3 нестійкий фінансовий стан	3 нестійкий фінансовий стан	3 нестійкий фінансовий стан	x	x

Запас стійкості фінансового стану у 2017 р. складав 21,57 дні (36 коп.), у 2018 р. 50,84 дні (0,75 коп.) у 2019 р. 65,28 дні (0,81 коп.) Це свідчить про покращення ситуації, щодо забезпеченості запасів, адже для їх покриття підприємству не вистачає власного оборотного капіталу.

Розрахована система часткових показників (табл. 2.5) свідчить про те, що підприємство протягом аналізованого періоду підприємство залишалося

економічно незалежним, якщо коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) на кінець 2017 становив 0,66, то на кінець 2019 р. – 0,65, підвищивши даний показник на 0,05 порівняно з кінцем 2018 р.

Таблиця 2.5 – Часткові показники фінансової стійкості підприємства за період 2017–2019 рр.

Назва показника	Оптимальне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення, +/- 2019	
					2017	2018
Коефіцієнт економічної незалежності	$\geq 0,5$	0,66	0,61	0,65	0,01	0,05
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$\leq 0,5$	0,34	0,39	0,35	0,01	-0,05
Коефіцієнт фінансової залежності	$< 2,0$	1,52	1,65	1,53	0,01	-0,12
Відношення довгострокових кредитів до капіталізації	-	0,03	0,08	0,07	0,04	-0,01
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$> 0,4$	0,20	0,23	0,31	0,11	0,08
Відношення довгострокових кредитів до власного капіталу	-	0,03	0,09	0,07	0,05	-0,02
Відношення заборгованості до власного капіталу	0,2-0,6	0,52	0,65	0,53	0,01	-0,12
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	0,6-0,8	0,45	0,54	0,75	0,30	0,21
Коефіцієнт фінансової стійкості (II), що показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена власним капіталом.	≥ 1	2,02	1,79	2,19	0,17	0,39

Відповідно коефіцієнт концентрації позикового капіталу відносно 2018 р. зменшився на 0,05 п, а відносно 2017 р. збільшився на 0,01 п. і становив у 2019 р. 0,35. Зміна коефіцієнта фінансової залежності свідчить про зменшення у 2019 р. зовнішніх джерел фінансування на 0,12 п у порівнянні з 2018 р. та його збільшення на 0,01 п. відносно 2017 р.

Протягом 2017–2018 рр. підприємство відчувало нестачу власного

оборотного капіталу для покриття запасів і витрат, коефіцієнт покриття запасів і витрат власними оборотним коштами, протягом аналізованого періоду становив 0,45 та 0,54 відповідно. Але на кінець 2019 р. даний коефіцієнт суттєво збільшився до рівня 0,75.

Частка позикового капіталу у загальному розмірі капіталу станом на кінець 2017 р. становить 0,34, у 2019 р. частка збільшилась до 0,35, що свідчить про несуттєве збільшення позикового капіталу у пасивах підприємства. Коефіцієнт фінансової стійкості, що показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена власним капіталом збільшився з 2,02 в 2017 р. до 2,19 в 2019 р., що є позитивним моментом для підприємства. Динаміка основних відносних показників підприємства ТОВ «Лаколіт» наведена на рис. 2.3.

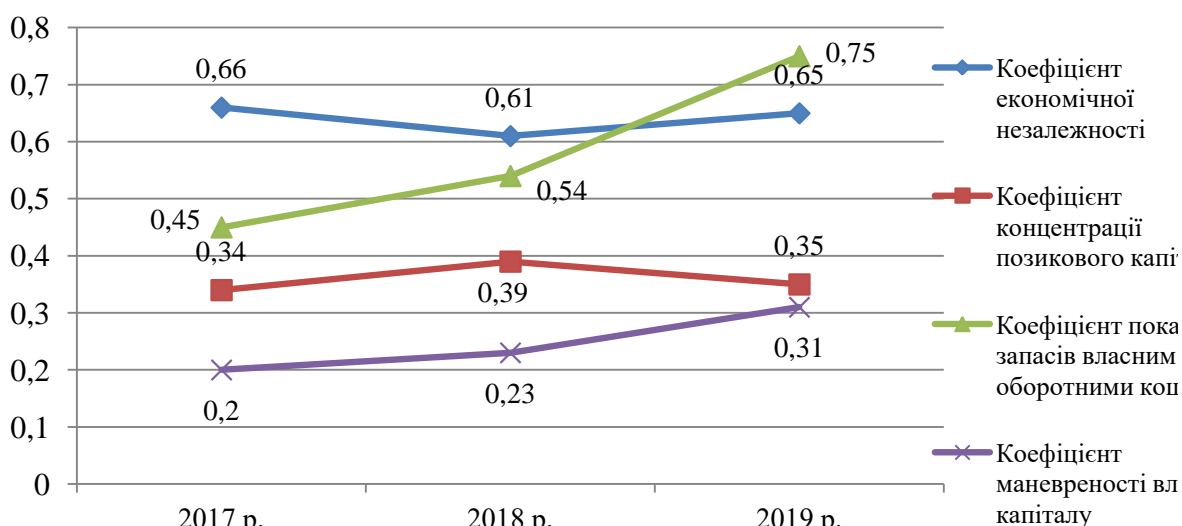

Рис. 2.3 – Динаміка основних показників фінансової стійкості підприємства за 2017–2019 рр.

На протязі аналізованого періоду досить низькою є залежність підприємства від довгострокових зобов'язань, що засвідчує коефіцієнт фінансового левериджу, який дорівнює 0,007 станом на кінець 2019 р.

Таким чином, за результатами проведеного аналізу можна зробити висновок, що суттєвих змін у показниках фінансової стійкості майже не відбулося, підприємство, збільшуючи масштаби своєї діяльності відповідно

збільшує частку власного капіталу.

Для об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства важливе значення має розрахунок та застосування показників ліквідності. Зазначені дають можливість здійснити оцінювання рівня платоспроможності підприємства на певний момент часу, а також у випадках виникнення надзвичайних ситуацій.

Наступним етапом оцінювання є визначення ліквідності балансу підприємства. Загальний аналіз ліквідності балансу ТОВ «Лаколіт» проведемо шляхом групування активів та пасивів за ступенем їх ліквідності та строком погашення відповідно. Баланс ліквідності за декілька періодів дасть можливість виявити тенденції зміни фінансового стану ТОВ «Лаколіт». Згрупуємо активи підприємства за рівнем ліквідності. Для характеристики ліквідності підприємства наведемо розрахунок груп активів і пасивів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Оцінювання ліквідності балансу ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр. тис. грн.

Актив	Роки			Пасив	Роки			Платіжний надлишок (+) або нестача (-)		
	2017	2018	2019		2017	2018	2019	2017р.	2018р.	2019р.
								A1 < П1	A1 < П1	A1 < П1
1. Найбільш ліквідні активи (A ₁)	194	374	402	1. Термінові пасиви (П ₁)	2259	2542	1475	-2064	-2168	-1073
2. Активи, що швидко реалізуються (A ₂)	6469	10200	10025	2. Коротко строкові пасиви (П ₂)	9688	10713	9856	-3219	-513	169
3. Активи, що повільно реалізуються (A ₃)	10897	10240	10473	3. Довгострокові пасиви (П ₃)	691	2136	1848	10206	8104	8624
4. Активи, що важко реалізуються (A ₄)	19165	18315	17039	4. Постійні пасиви (П ₄)	24088	23738	24759	-4923	-5422	-7720
Баланс	36725	39129	37938	Баланс	36725	39129	37938	x	x	x

Баланс вважається абсолютно ліквідним, коли має місце така ситуація:

$A1 \geq P1$; $A2 \geq P2$; $A3 \geq P3$; $A4 \leq P4$ [51].

Отже баланс підприємства ТОВ «Лаколіт» на вказані дати не є абсолютно ліквідним.

1) підприємство не має достатню суму наявних грошових коштів для розрахунків з кредиторами ($A1 < P1$). На кінець 2017 р. нестача ліквідних активів становить 2064 тис. грн, на кінець 2018 р. – 2168 тис. грн та 1073 тис. грн відповідно на кінець 2019 р.;

2) є неліквідною друга група активів протягом 2017–2018 рр. Активи, що швидко реалізуються не покривають короткострокові зобов'язання на кінець 2017 р. на 3219 тис. грн, на кінець 2018 р. – 513 тис. грн. На кінець 2019 р. друга група активів є ліквідною, активи, що швидко реалізуються покривають короткострокові зобов'язання на 169 тис. грн;

3) ліквідною є третя група активів на протязі всього періоду. На кінець 2017 р. надлишок ліквідних активів становив 10206 тис. грн, на кінець 2018 р. надлишок ліквідних активів становить 8104 тис. грн, на кінець 2019 р. – 8624 тис. грн відповідно;

4) відмічаємо достатність власного капіталу для формування важко ліквідних активів, про що свідчить виконання четвертої вимоги ліквідності ($A4 \leq P4$).

Аналіз ліквідності балансу, проведений за вищезазначеною схемою, не відрізняється абсолютною точністю. Тому з метою комплексної оцінки ліквідності балансу доцільно застосувати загальний показник платоспроможності.

Алгоритм його розрахунку наступний:

$$K_{пс} = (A_1 + 0,5A_2 + 0,3A_3) / (P_1 + 0,5P_2 + 0,3P_3) \quad (2.2).$$

Збільшення значення $K_{пс}$ свідчить про зміцнення платоспроможності підприємства та зрушення в бік покращення структури активів і пасивів.

Отже визначено показник загальної ліквідності на початок та на кінець 2019 р.

$$K_{пс0}=(374\,5100+3142)/(2542+5357+641)=8615/8539=1,01$$

$$K_{пс1}=(402+5012+3142)/(1475+4928+555)=8556/6958=1,23$$

Отже, загалом зміни в балансі свідчать про поліпшення фінансового стану підприємства.

При цьому, баланс підприємства протягом аналізованого періоду не був ліквідним, що відповідно свідчить про недостатній рівень платоспроможності ТОВ «Лаколіт».

Розрахунок загального показника платоспроможності засвідчив позитивні зміни на кінець 2019 р. що є свідченням покращення структури активів та пасивів ТОВ «Лаколіт». Крім того, на кінець 2019 р. друга група активів стала ліквідною, активи, що швидко реалізуються покривають короткострокові зобов'язання на 169 тис. грн.

З цією метою застосовують систему коефіцієнтів ліквідності, що розрізняються між собою розміром ліквідних активів та розглядаються як джерело покриття зобов'язань. Кожен із зазначених коефіцієнтів має своє аналітичне призначення.

Так, загальну оцінку платоспроможності підприємства дає коефіцієнт загальної ліквідності. В міжнародній аналітичній практиці він має ще назву — коефіцієнт покриття, поточної ліквідності та оптимальне значення, яке залежить від галузі діяльності [53].

Це коефіцієнт універсальний, так як аналітиками застосовується не лише при оцінці рівню платоспроможності, але й, наприклад, діагностиці ймовірності банкрутства підприємства. Його оптимальне значення (2–2,5) свідчить, що оборотні активи повинні у двічі перевищувати розмір поточних зобов'язань підприємства.

При значенні показника нижче за оптимальне суб'єкт господарювання вважається платоспроможним, але має ознаки фінансового ризику в оплаті боргів.

Рівність поточних активів і короткострокових зобов'язань (значення коефіцієнту >1) є свідченням загрози для фінансової стабільності підприємства,

так як воно має можливість розрахуватися лише з боргами, власного капіталу в обороті для продовження господарської діяльності не матиме. При значенні коефіцієнту <1 підприємство визнається неплатоспроможним, оскільки не в змозі оплатити свої зобов'язання.

Коефіцієнт термінової ліквідності (швидкої ліквідності, проміжного покриття, миттєвої оцінки) допомагає оцінити можливість погашення підприємством поточних зобов'язань у разі виникнення критичних обставин.

Однак при оцінці рівню платоспроможності за вказаним показником слід враховувати «якість» складу оборотних активів, дебіторської заборгованості, реальність і терміновість її повернення на підприємство.

Інші, вищенаведені показники ліквідності, розраховуються аналітиками за потребою, оптимальних значень не мають, їх визначають індивідуально для кожного підприємства та свідчать про частку певного виду поточних активів у покритті зобов'язань.

Розрахуємо коефіцієнти ліквідності для ТОВ «Лаколіт» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Показники ліквідності підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр.

Назва показника	Оптимальне значення	2017 р.	2018 р.	2019 р.	Відхилення 2019	
					2017	2018
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,25-0,3	0,016	0,028	0,036	0,02	0,008
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,7-0,8	0,558	0,798	0,92	0,362	0,122
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,0-2,5	1,47	1,57	1,844	0,374	0,274
Коефіцієнт поточної ліквідності	$>2,0$	1,47	1,57	1,844	0,374	0,274
Коефіцієнт маневреності функціонуючого капіталу	збільшення	0,233	0,318	0,386	0,153	0,068
Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	-	0,368	0,49	0,48	0,112	-0,01
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	-	10,208	5,208	4,621	-5,587	-0,587

Так, досліджуючи динаміку коефіцієнта поточної ліквідності необхідно зазначити, що протягом аналізованого періоду він перебував в діапазоні 1,47-1,844 і мав тенденцію до збільшення (рис. 2.4). Це означає що на кожну гривню

короткострокових зобов'язань у кінці 2019 р. припадало 1,844 ліквідних коштів ТОВ «Лаколіт».

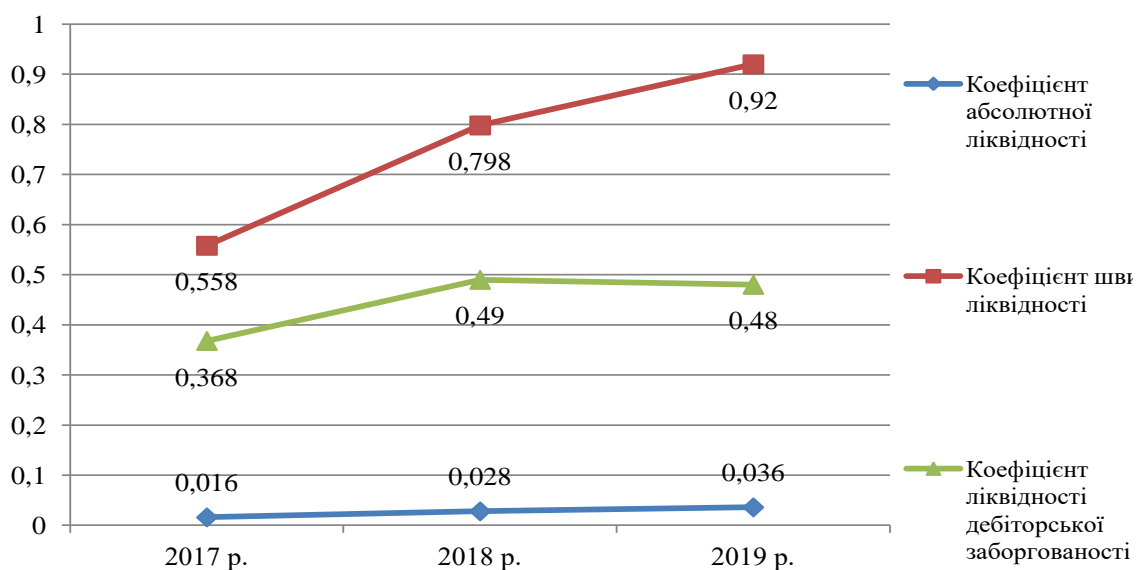

Рисунок 2.4 – Динаміка показників ліквідності ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр.

Коефіцієнт швидкої ліквідності підприємства ТОВ «Лаколіт» протягом 2018–2019 рр. перевищував оптимальне нормативне значення (0,7–0,8). При цьому, в 2018 р. даний коефіцієнт становив 0,798, у 2019 р. – 0,92, в 2017 р. показник був менше оптимального значення та становив 0,558. Це свідчить про задовільні платіжні можливості підприємства ТОВ «Лаколіт» у 2018-2019 рр., щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності даного підприємства є дуже цікавим для постачальників сировини. Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом аналізованого періоду мав тенденцію до збільшення.

Зазначимо, що швидко ліквідні активи ТОВ «Лаколіт» становлять 0,036% від суми поточних активів, а це означає, що підприємство в цей момент не може погасити всі свої короткострокові борги. Таким чином коефіцієнт поточної ліквідності дає узагальнюючу оцінку, показники термінової та

абсолютної ліквідності деталізують уявлення про потенційну можливість підприємства розплачуватися зі своїми кредиторами. Але ми припускаємо, що визначене значення показника абсолютної ліквідності свідчить про раціональне використання фінансових ресурсів підприємством ТОВ «Лаколіт».

Здійснимо аналіз ділової активності підприємства. Показники ділової активності – це, перш за все, показники ефективності використання фінансових ресурсів підприємства, що автоматично відносить їх до системи показників економічної ефективності. Проте, фінансовий стан підприємства, його платоспроможність та ліквідність, також безпосередньо залежать від того, як швидко кошти, вкладені в активи, знову перетворюються в реальні гроші.

У табл. 2.8 наведені результати розрахунків показників ділової активності (коефіцієнтів оборотності, тривалість операційного та фінансового циклу) ТОВ «Лаколіт» у динаміці за 2017–2019 рр.

Таблиця 2.8 – Показники ділової активності ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр.

Показники	Рік			Відхилення за рік	
	2017	2018	2019	2017	2018
1	2	3	4	5	6
1. Чистий дохід, тис. грн	66031	53125	46321	-19710	-6803
2. Одноденний обсяг чистого доходу, тис. грн	181	146	127	-54	-19
3. Середньорічний залишок, тис. грн					
- активів	35528	37927	38533	3005	606
- власного капіталу	24157	23913	24248	92	336
- оборотних коштів	16727	19187	20856	4130	1670
- запасів	8100	10446	10176	2076	-270
- загальної суми дебіторської заборгованості	8130	8334	10112	1982	1778
- дебіторської заборгованості по товарних операціях	1367	1266	1105	-262	-161
- загальної суми кредиторської заборгованості	2413	2821	2476	64	-344
- кредиторської заборгованості по товарних операціях	1626	2400	2009	383	-392
4. Тривалість одного обороту, днів:					
- активів	196,39	260,58	303,63	107,24	43,1
- власного капіталу	133,53	164,30	191,07	57,54	26,8
- оборотних коштів	92,46	131,82	164,34	71,88	32,5

Продовження таблиці 2.8

1	2	3	4	5	6
- запасів	44,77	71,77	80,18	35,41	8,4
- загальної дебіторської заборгованості	44,94	57,26	79,68	34,74	22,4
- дебіторської заборгованості по товарних операціях	7,56	8,70	8,71	1,15	0,0
- загальної кредиторської заборгованості	13,34	19,38	19,51	6,18	0,1
- кредиторської заборгованості по товарних операціях	8,99	16,49	15,83	6,84	-0,7
5. Коефіцієнт оборотності:					
- активів	1,86	1,40	1,20	-0,66	-0,2
- власного капіталу	2,73	2,22	1,91	-0,82	-0,3
- оборотних коштів	3,95	2,77	2,22	-1,73	-0,5
- запасів	8,15	5,09	4,55	-3,60	-0,5
- загальної дебіторської заборгованості	8,12	6,37	4,58	-3,54	-1,8
- дебіторської заборгованості по товарних операціях	48,31	41,97	41,93	-6,38	-0,04
- загальної кредиторської заборгованості	378,34	384,38	384,51	6,18	0,1
- кредиторської заборгованості по товарних операціях	373,99	381,49	380,83	6,84	-0,7
6. Тривалість операційного циклу, днів	89,72	129,03	159,87	70,15	30,8
7. Тривалість фінансового циклу, днів	76,38	109,65	140,35	63,97	30,7

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Лаколіт» за аналізований період показав, що підприємство має певні проблеми. Простежується стабільне зменшення чистого доходу, а разом з ним і одноденного чистого доходу, аналіз тривалості обороту показників показав зростання, що свідчить про зменшення швидкості обертання активів, власного капіталу, запасів та ін., а це означає повільне повернення підприємством вкладених коштів.

Відповідно коефіцієнти оборотності по даним показникам спадають, що є свідченням негативної динаміки. В результаті як тривалість операційного, так і тривалість фінансового циклів зростає, що свідчить про зменшення ефективності використання підприємством своїх оборотних коштів.

Тривалість фінансового циклу зростає майже пропорційно тривалості операційного циклу з 76,38 днів у 2017 р. до 140,35 днів у 2019 р.

Таким чином, підприємство в достатній мірі наділене власним капіталом. Його вистачає для здійснення поточної діяльності, про що свідчать показники фінансової стійкості. Показники ліквідності підприємства демонструють позитивну динаміку щодо відповідності нормативним значенням значенням,

хоча в 2019 р. суттєво збільшився показник швидкої ліквідності, в даному випадку це може свідчити про нераціональне використання ресурсів підприємства. Показники ділової активності ТОВ «Лаколіт» демонстрували, негативну динаміку, про що свідчать розраховані показники.

З метою визначення впливу показників ділової активності на результати діяльності підприємства наступним кроком буде оцінювання фінансових результатів діяльності ТОВ «Лаколіт».

2.3 Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства

Оцінювання фінансових результатів діяльності розпочнемо з дослідження витрат підприємства, оскільки рівень ефективності управління витратами має безпосередній вплив на кінцевий результат діяльності підприємства.

Дослідження структури та динаміки витрат, а також їх постійний моніторинг необхідні для оцінки ефективності функціонування як усього підприємства, так і його окремих підрозділів.

На основі фінансової звітності здійснимо аналіз витрат підприємства ТОВ «Лаколіт» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Аналіз витрат ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр.

Показник	Рік						Відхилення	
	2017		2018		2019		(+, -)	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Собівартість реалізованої продукції	54241	81,75	46449	78,14	40282	85,07	-13959	3,31
Адміністративні витрати	3483	5,25	3455	5,81	3362	7,10	-121	1,85
Витрати на збут	3103	4,68	2104	3,54	2115	4,47	-988	-0,21
Інші витрати від звичайної діяльності	4175	6,29	7069	11,89	1519	3,21	-2656	-3,08
Податок на прибуток	1345	2,03	364	0,61	76	0,16	-1269	-1,87
Усього витрат і відрахувань	66346	100	59441	100	47354	100	-18992	0,00

Відповідно до даних фінансової звітності, загальна сума витрат

підприємства зменшилась майже у 1,5 рази – з 66346 тис. грн у 2017 р. до 47354 тис. грн у 2019 р.

Найбільшу питому вагу в структурі витрат займає собівартість реалізованої продукції. Її частка збільшилася на 3,31% протягом аналізованого періоду, при цьому а в абсолютному виразі даний показник зменшився на 13959 тис. грн (25,73%).

Динаміка основних статей витрат наведено на рис. 2.5.

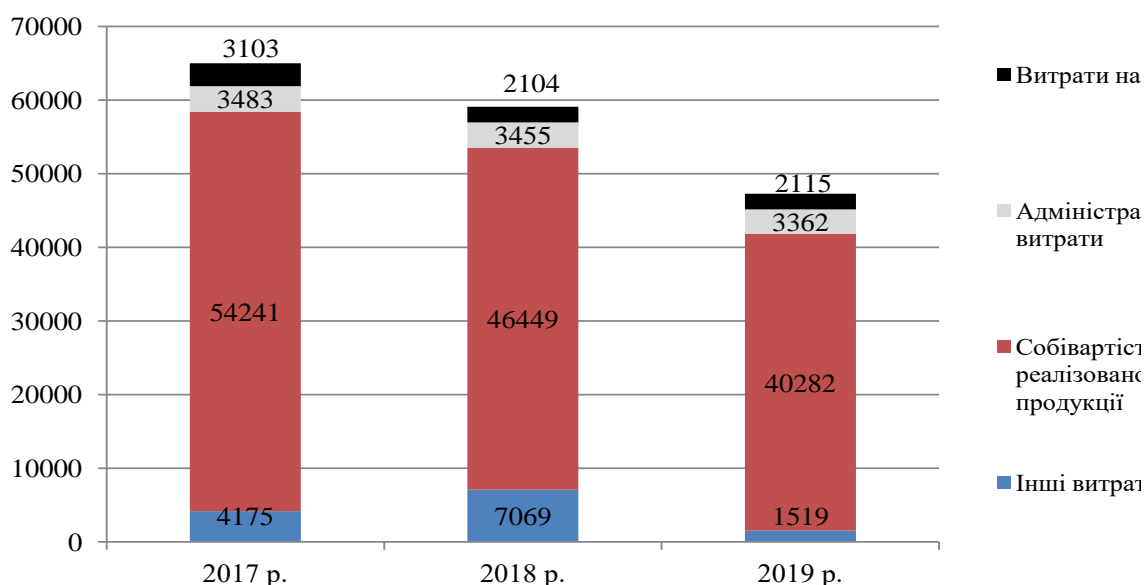

Рисунок 2.5 – Динаміка основних статей витрат ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр., тис. грн.

Вагомою статтею витрат є також адміністративні витрати, що складають близько 7% від усіх витрат підприємства протягом 2017-2019 рр. Незважаючи на суттєве зменшення доходів підприємства, адміністративні витрати майже не зменшуються, що свідчить про не виважену політику підприємства щодо управління витратами.

Обсяг витрат на збут протягом аналізованого періоду суттєво зменшилися, якщо у 2017 р. вони становили 3103 тис. грн (4,68%), то у 2019 р. – 2115 тис. грн (4,47%), зменшення становить 988 тис. грн. При цьому питома вага витрат на збут залишилася майже незмінною, на рівні 4,5%. Незначною є

частка інших витрат від звичайної діяльності та податку на прибуток.

Інші витрати від звичайної діяльності зменшилися за аналізований період на 2656 тис. грн, їх питома вага зменшилася з 6,29% у 2017 р. до 3,21% у 2019 р. Податок на прибуток відповідно також зменшився на 1269 тис. грн, за рахунок суттєвого зменшення доходів підприємства.

У цілому структура витрат підприємства відповідає сфері його фінансово-господарської діяльності, оскільки найбільшу частку займають витрати по забезпеченню процесу виробництва продукції, тобто статті собівартості продукції.

Тому розглянемо більш детально формування собівартості продукції підприємства ТОВ «Лаколіт», наведене в табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Аналіз собівартості продукції підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр.

Елемент собівартості	Рік						Відхилення (+,-)	
	2017		2018		2019			
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Паливо	19310	35,6	17883	38,5	17079	42,4	-2230	6,8
Сировина та матеріали	16001	29,5	15096	32,5	13937	34,6	-2063	5,1
Заробітна плата	6780	12,5	5202	11,2	5035	12,5	-1745	0
Інші витрати	12150	22,4	8268	17,8	4230	10,5	-7920	-11,9
Усього	54241	100	46449	100	40282	100	-13959	0

Закономірно, що найбільшу питому вагу в структурі собівартості займає паливо, його частка становить близько 40% всієї собівартості, та має динаміку до підвищення, враховуючи підвищення цін на паливо. Якщо у 2017 р. витрати на паливо становили 19310 тис. грн, то у 2019 р. 17079 тис. грн.

Важливою статтею є також витрати заробітну плату, питома вага яких складала у 2017 р. 12,5%, однак уже через рік зменшилась до 11,2%, а у 2019 р. склала 12,5%. Динаміка основних елементів собівартості наведено на рис. 2.6.

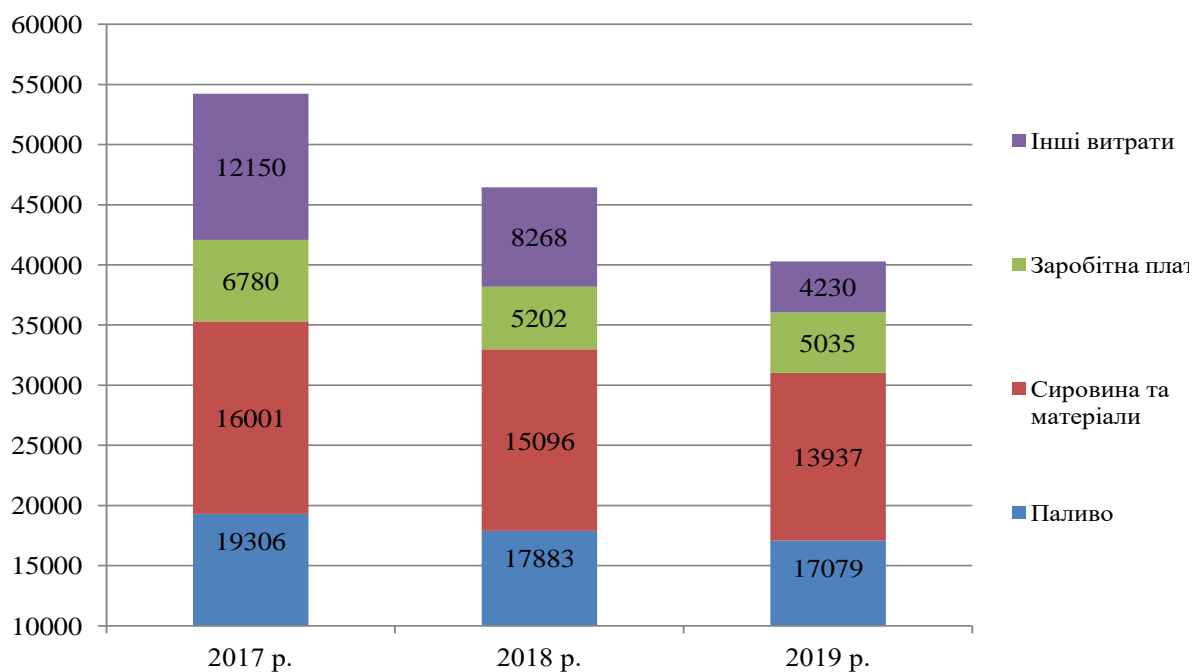

Рисунок 2.6 – Динаміка основних елементів собівартості ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр., %

В абсолютному вимірі витрати на закупівлю сировини та матеріалів зменшилися на 2063 тис. грн або майже на 15%.

Абсолютна величина даної статті собівартості на ТОВ «Лаколіт» зменшилася на 1745 тис. грн. Інші витрати складають у 2019 р. 10,5%, що у абсолютних показниках становить 4230 тис. грн, зменшення порівняно з 2017 р. склало 7920 тис. грн.

Важливим елементом аналізу сукупних витрат підприємства є дослідження структури його операційних витрат, яка відображена у фінансовій звітності. Їх структура та динаміка по ТОВ «Лаколіт» наведена в табл. 2.11.

Проведений аналіз підтверджує результати окремого дослідження собівартості реалізованої продукції, оскільки найбільша частка в структурі операційних витрат належить матеріальним витратам. До того ж, її питома вага зменшилась у період 2017-2019 рр. з 77,10% до майже 74,56%.

Обсяги зменшення абсолютної величини даних витрат становлять 16004 тис. грн.

Таблиця 2.11 – Аналіз операційних витрат ТОВ «Лаколіт» за елементами за період 2017-2019 рр.

Елемент операційних витрат	Рік						Відхилення (+,-)	
	2017		2018		2019			
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Матеріальні витрати	49488	77,10	37215	74,81	33484	74,56	-16004	-2,54
Витрати на оплату праці	5950	9,27	5411	10,88	5159	11,49	-792	2,22
Відрахування на соціальні заходи	2575	4,01	2271	4,57	2118	4,71	-457	0,70
Амортизація	2318	3,61	2838	5,71	2511	5,59	194	1,98
Інші операційні витрати	3860	6,01	2012	4,05	1640	3,65	-2221	-2,36
Усього	64191	100	49747	100	44911	100	-19280	0,00

Вагомим елементом операційних витрат є також витрати на оплату праці, однак їх частка істотно знизилася протягом 2017-2019 рр. – з 5950 тис. грн до 5159 тис. грн, зменшення становить 792 тис. грн. При цьому питома вага витрат на заробітну плату збільшилася протягом аналізованого періоду з 9,27% до 11,49%.

Динаміка елементів операційних витрат ТОВ «Лаколіт» у 2017-2019 рр. наведено на рис. 2.7.

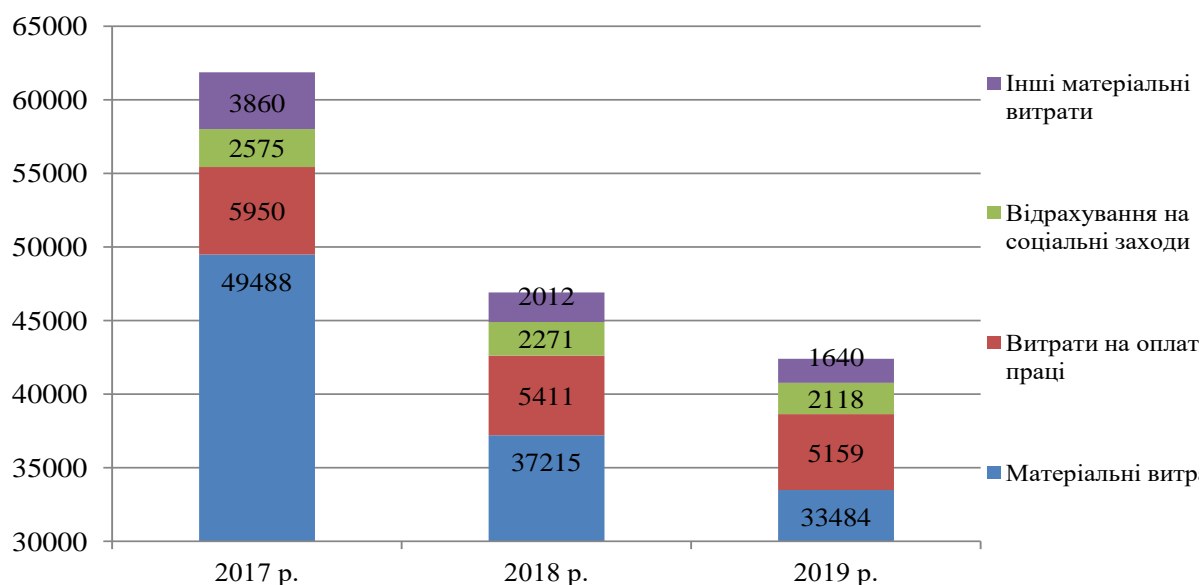

Рисунок. 2.7 – Динаміка операційних витрат ТОВ «Лаколіт» за елементами за період 2017-2019 рр., %

Витрати на амортизацію складають 3,65, до того ж, їх частка постійно зменшувалася протягом 2017-2019 років, оскільки вартість основних фондів підприємства є незначною внаслідок специфіки його діяльності.

Таким чином, найбільш суттєвою статтею витрат підприємства є витрати на виробництво продукції, які значно зростають під час інтенсифікації виробництва та суттєво впливають на зниження фінансових результатів підприємства.

Витрати на амортизацію складають 5,59, до того ж, їх частка постійно збільшувалась протягом 2017-2019 років, оскільки вартість основних фондів підприємства є незначною внаслідок специфіки його діяльності.

Таким чином, найбільш суттєвою статтею витрат підприємства є витрати на виробництво продукції, які значно зростають під час інтенсифікації виробництва та суттєво впливають на зниження фінансових результатів підприємства.

Щоб визначити, який обсяг реалізації повинен бути у підприємства для покриття своїх витрат, необхідно провести так званий операційний аналіз, або аналіз співвідношення «витрати – обсяг – прибуток», методика якого розглянута в першому розділі. Вихідні дані для проведення операційного аналізу з поділом витрат на постійні та змінні наведені в табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Операційний аналіз діяльності ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр.

Показники	Рік			Відхилення (+,-)	
	2017	2018	2019	тис. грн	%
Виручка від реалізації, тис. грн	66031	53125	46321	-19710	-29,85
Змінні витрати, тис. грн	48488	37215	33484	-15004	-30,94
Постійні витрати, тис. грн	15703	12533	11427	-4276	-27,23
Операційний прибуток, тис. грн	1840	3377	1411	-430	-23,36
Маржинальний дохід, тис. грн	17543	15910	12837	-4706	-26,83
Коефіцієнт маржинального доходу	0,27	0,30	0,28	0,01	3,70
Операційний важіль	9,53	4,71	9,10	-0,43	-4,51
Коефіцієнт запасу фінансової міцності	0,10	0,21	0,11	0,01	10,00
Точка беззбитковості, тис. грн	59428	41968	41226	-18202	-30,63

Відповідно до проведеного аналізу, маржинальний дохід підприємства зменшився протягом 2017-2019 років на 26,83% або 4706 тис. грн і склав у 2019 р. 12837 тис. грн, тобто 89% доходу від реалізації дозволяє покрити постійні витрати та сформувати необхідну величину операційного прибутку.

Сила впливу операційного важеля протягом 2017, 2019 рр. не змінилася та становила 9,10 п., незважаючи на зменшення доходу частка постійних витрат майже не змінилася на підприємстві.

Динаміка коефіцієнтів операційного аналізу наведена на рис. 2.8.

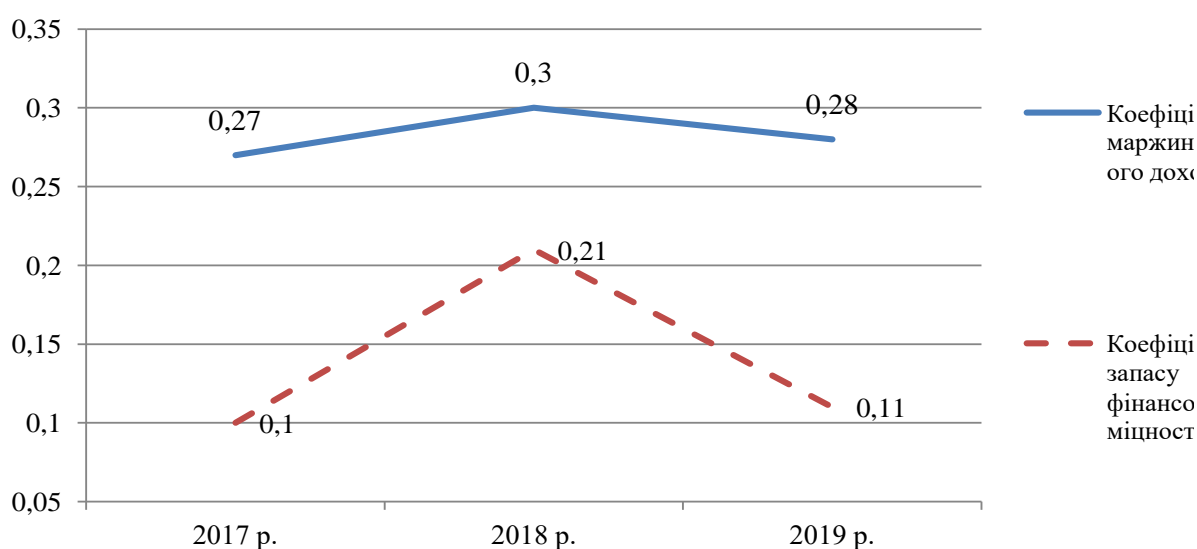

Рисунок 2.8 – Динаміка коефіцієнтів операційного аналізу ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр.

Специфіка структури витрат, серед яких близько 70% займають змінні витрати, зумовлює надзвичайно високий поріг рентабельності для 2019 р. Тому ми вважаємо за доцільне для підвищення рівня прибутку не нарощувати обсяги реалізації, а оптимізувати структуру витрат.

Рентабельність є однією із головних вартісних характеристик ефективності діяльності підприємства, яка відображає рівень віддачі активів і ступінь використання капіталу у процесі діяльності. Економічною сутністю рентабельності підприємства є те, що цей показник відображає частку прибутку, що отримується на одну одиницю витрачених ресурсів, і

визначається відношенням прибутку до витрачених ресурсів [44].

Результати оцінки показників рентабельності підприємства представлені в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Оцінка рентабельності підприємства ТОВ «Лаколіт» за період 2017-2019 рр.

Показник	Рік			Абсолютне відхилення 2019 р., +/-		Відносе відхилення 2019 р., %	
	2017	2018	2019	від 2018 р.	від 2017 р.	від 2018 р.	від 2017 р.
Коефіцієнт рентабельності активів	0,0564	0,0168	0,0211	0,0043	-0,0353	25,6	-62,6
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	0,1421	0,0430	0,0355	-0,0075	-0,1066	-17,6	-75,0
Коефіцієнт рентабельності витрат господарської діяльності	0,0312	0,0119	0,0169	0,0050	-0,0143	42,1	-45,9
Коефіцієнт рентабельності виробничих витрат	0,2174	0,1437	0,1499	0,0062	-0,0674	4,3	-31,0
Коефіцієнт рентабельності продажів	0,1786	0,1256	0,1304	0,0047	-0,0482	3,8	-27,0

З розрахунків, наведених у таблиці ми бачимо, що діяльність підприємства є прибутковою, про що свідчать показники рентабельності.

Проте наявна нестійка динаміка зниження прибутковості діяльності підприємства. Зменшення обсягу чистого прибутку протягом аналізованого періоду відбулося на рівні 1 272 тис. грн (61,4%), якщо чистий прибуток у 2017 р. становив 2073 тис. грн то у 2019 р. – 801 тис грн, це пояснюється зменшенням обсягів реалізації продукції та порівняно нижчими темпами зменшення собівартості продукції (робіт, послуг).

Як бачимо з таблиці всі показники рентабельності у порівнянні 2019 р. з 2017 р. мали тенденцію до зменшення. Проте порівняно з 2018 р. зазначені коефіцієнти зросли (крім коефіцієнту рентабельності власного капіталу).

Порівняно з базовим 2017 р. на кінець 2019 р. рентабельність власного капіталу зменшилася на 75,0%, враховуючи незначну тенденцію до збільшення власного капіталу у загальній величині при пропорційному зростанні капіталу підприємства, цю тенденцію не слід сприймати однозначно негативно.

Рентабельність продажів ТОВ «Лаколіт» зменшилася протягом аналізованого періоду на 27,0%, що вказує на зменшення прибутку з кожної гривні продажу. Зменшення рентабельності активів на 62,6% свідчить про зниження ефективності використання сукупних активів підприємства, що підтверджує раніше зроблені висновки та має оцінюватися негативно. Збільшення рентабельності продажів на 27,0% перш за все пов'язано зі зростанням негативної диспропорції між доходами та собівартістю та заслуговує на негативну оцінку.

Проте в цілому, позитивно слід оцінити той факт, що на ТОВ «Лаколіт» протягом 2017-2019 рр. всі коефіцієнти рентабельності є додатними, отже діяльність підприємства знаходиться в зоні прибутковості.

2.4 Оцінювання складових економічної безпеки підприємства

Підкреслимо, що забезпечення високого рівня економічної безпеки на підприємстві залежить не тільки від стану його фінансів та наявності фінансових ресурсів, а й багато в чому зумовлено достатністю майнового потенціалу та компетенцією персоналу, адже для успішного формування та реалізації будь-яких елементів економічної безпеки потрібні правильно підібрані кадри, якісне їх навчання, тісне співробітництво, можливості для виявлення ініціативи, база знань. Відтак, вважаємо за доцільне оцінити рівень забезпечення на підприємстві таких важливих складових економічної безпеки, як інтелектуально-кадрова й техніко-технологічна складові.

Вихідні дані для аналізу інтелектуально-кадрової і техніко-технологічної складових економічної безпеки наведено в табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Показники, які характеризують інтелектуально-кадровий і техніко-технологічний потенціал ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр.

Показник	2017	2018	2019	2019 р., +/-		2019 р., %	
				від 2018 р.	від 2017 р.	від 2018 р.	від 2017 р.
Вартість основних засобів, тис. грн	16476	14883	13611	-1272	-2865	-8,5	-17,4
Вартість виведених з дії за рік основних фондів, тис. грн	1581	1658	1894	236	313	14,2	19,8
Вартість введених за рік основних фондів, тис. грн	361	3251	3166	-85	2805	-2,6	777,0
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	66031	53125	46321	-6804	-19710	-12,8	-29,8
Обсяг виготовленої продукції, тис. грн	54241	46449	40282	-6167	-13959	-13,3	-25,7
Обсяг валового прибутку, тис. грн	11791	6675	6040	-635	-5751	-9,5	-48,8
Фонд оплати праці, тис. грн	5950	5411	5159	-252	-791	-4,7	-13,3
Чисельність працюючих, осіб	41	34	30	-4	-11	-11,8	-26,8
Середній рівень заробітної плати робітника, тис. грн/рік	145	159	172	13	27	8,1	18,5
Кількість звільнених осіб	11	12	10	-2	-1	-16,7	-9,1

Результати аналізу інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТОВ «Лаколіт» наведено в табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Показники рівня забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТОВ «Лаколіт» за період 2017–2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р., +/-		2019 р., %	
				від 2018 р.	від 2017 р.	від 2018 р.	від 2017 р.
Плинність кадрів, частка од.	0,268	0,353	0,333	-0,020	0,065	-5,6	24,2
Трудомісткість, чол./грн	0,0008	0,0007	0,0007	0	0,0001	1,7	-1,5
Продуктивність праці, тис. грн/чол.	1610,5	1562,5	1544,0	-18,5	-66,5	-1,2	-4,1
Валовий прибуток на 1 роб. тис. грн	287,6	196,3	201,3	5,0	-86,3	2,6	-30,0
Рентабельність праці, %	198,17	123,36	117,08	-6,3	-81,1	-5,1	-40,9
Коефіцієнт мотивованості, ч. од.	0,19	0,14	0,15	5,01	-81,09	-5,1	-40,9

З аналізу даних таблиці можна побачити, що на кінець аналізованого періоду спостерігається зниження плинності кадрів на 5,6% (-0,020 п.) порівняно зі станом на кінець 2018 р., що слід вважати сприятливою тенденцією, яка призводить до зменшення прямих втрат, викликаних неукомплектованістю робочих місць виконавцями та зниженням продуктивності праці працівників.

Проте порівняно з 2017 р. наявне зростання показника на 24,2 (-0,065 п.), що слід оцінювати негативно. Крім того, слід зазначити що протягом усього аналізованого періоду рівень плинності кадрів перевищував межі норми (4%).

Тенденцією, яка негативно характеризує рівень інтелектуально-кадрової складової підприємства, є щорічне зменшення продуктивності праці. Так продуктивність праці у 2019 р. зменшилася на 4,1% (66,5 тис. грн) порівняно з 2017 р. та на 1,2% (18,5 тис. грн) порівняно з 2018 р., що доводить погіршення ефекту від діяльності робітників підприємства. Через нестабільність збуту продукції відбувається коливання трудомісткості, яка характеризує витрати праці на виготовлення 1 грн продукції – трудомісткість зменшилася на 1,5% порівняно з базовим 2017 р. та зросла на 1,7% порівняно з 2018 р.

Поряд із зазначеними тенденціями слід відзначити й існування інших загрозливих для економічної безпеки підприємства факторів. Так, негативним явищем є зменшення рівня валового прибутку на одного працівника (який є одним з найважливіших результуючих абсолютних показників ефективності використання інтелектуально-кадрового потенціалу підприємства) у 2019 р. порівняно зі значенням 2017 р. – зниження склало 30,0%. Зазначене пояснюється зниженням розмірів доходів від реалізації продукції та недостатніми заходами з оптимізації витратної частини підприємства. Проте порівняно зі значенням 2018 р. валовий прибуток на одного працівника збільшився на 2,6%, або на 5,0 тис. грн.

Несприятливою тенденцією для підприємства є наявне зменшення рівня мотивованості праці у 2018 р. та 2019 р. Так порівняно зі станом на початок 2017 р. зниження даного показника склало 40,9%. Відзначимо, що коефіцієнт

мотивованості є ще одним важливим показником оцінки ефективності використання інтелектуально-кадрового потенціалу підприємства. Відтак, збереження у майбутньому виявленої тенденції означатиме зниження зацікавленості працівників в досягненні запланованих результатів діяльності підприємства, що матиме вкрай негативний вплив на рівень його економічної безпеки за її інтелектуально-кадровою складовою.

Однак, найбільш несприятливою тенденцією, виявленою при оцінці рівня забезпечення інтелектуально-кадрової складової підприємства ТОВ «Лаколіт» слід вважати щорічне падіння рентабельності праці – основного показника ефективності діяльності підприємств – що свідчить про зниження віддачі від використання працівників. Так, станом на кінець 2019 р. відбулося зниження значення зазначеного показника на 40,9% відносно базового 2017 р. та на 5,1%, порівняно з 2018 р.

Продовжимо оцінку рівня забезпечення економічної безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» аналізом її техніко-технологічної складової. Результати аналізу наведено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Показники рівня забезпечення техніко-технологічної складової економічної безпеки ТОВ «Лаколіт» за 2017–2019 рр.

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2019 р., +/-		2019 р., %	
				2018 р.	2017 р.	2018 р.	2017 р.
Коефіцієнт автоматизації, ч. од.	0,26	0,36	0,47	0,11	0,21	30,6	80,8
Фондоозброєність, тис. грн/чол.	401,9	437,7	453,7	16,0	51,8	3,6	12,9
Фондовіддача, грн/грн	4,01	3,57	3,40	-0,17	-0,60	-4,7	-15,1
Коефіцієнт зношення основних засобів, ч. од.	0,58	0,64	0,68	0,04	0,09	6,8	16,2
Коефіцієнт вибуття основних засобів, ч. од.	0,10	0,11	0,14	0,03	0,04	24,9	45,0
Коефіцієнт оновлення основного капіталу, ч. од.	0,02	0,22	0,23	0,01	0,21	6,5	961,6

Як бачимо з даних таблиці, станом на кінець аналізованого періоду на

підприємстві відбулося збільшення фондоозброєності праці – на 12,9% порівняно з 2017 р. та на 3,6% порівняно з 2018 р., при одночасному збільшенні коефіцієнту автоматизації, який є показником ефективності використання основних засобів виробництва – збільшення на 80,8% порівняно з 2017 р. та на 30,6% у 2019 р. порівняно з 2018 р., що свідчить про намагання підприємства максимально автоматизувати виробничі процеси.

З урахуванням раніше виявленої тенденції до зниження продуктивності праці слід зазначити, що проаналізовані зміни свідчать про зменшення рівня ефективності використання основних засобів виробництва та в цілому негативно характеризують рівень його інтелектуально-кадрової складової. Підтверджує зазначений висновок і щорічне скорочення фондівдачі – у 2019 р. на 15,1% порівняно з 2017 р. та на 7,7% порівняно з 2018 р.

На аналізованому підприємстві спостерігається щорічне підвищення коефіцієнту зношення основних фондів – на 16,2% у 2019 р. порівняно з 2018 р. та на 6,8% порівняно з 2017 р. Крім того слід відзначити, що негативним є факт знаходження рівня зносу основних фондів в вище меж норми – як бачимо, протягом всього періоду рівень зносу перевищує 30%, при цьому гранично допустиме значення прийнято на рівні 50%. При такому рівні зносу стан основних засобів можна охарактеризувати як незадовільний, за якого вони вимагають додаткових вкладень на ремонт та обслуговування. Як позитивне явище слід зазначити, що протягом аналізованого періоду на підприємстві спостерігається перевищення темпів оновлення основних фондів над темпами зносу. Проте на даному етапі це не слід вважати суттєвою позитивною тенденцією, адже вибуття основних фондів (середній темп якого не перевищує 7% протягом 2017–2019 рр.) може бути пов'язано з раціоналізацією структури його активів. Крім того, зазначена тенденція не впливає на ефективність використання основних фондів.

В цілому слід констатувати зниження рівня забезпечення інтелектуально-кадрової й техніко-технологічної складових економічної безпеки ТОВ «Лаколіт», на що вказує щорічне зниження продуктивності праці, фондівдачі, показників рентабельності. Керівництву слід звернути увагу на погіршення

показників мотивованості й рентабельності праці, які зумовлені негативними тенденціями в рівні прибутковості підприємства, збереження яких створюватиме суттєву загрозу рівню економічної безпеки ТОВ «Лаколіт».

Висновки до розділу 2

На основі проведено аналізу фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт» слід зазначити наступне:

Динаміка обсягу активів підприємства демонструвала неоднозначну динаміку. У 2018 р. обсяг активів підприємства ТОВ «Лаколіт» мав найбільше значення 39129 тис. грн, 2019 р. за рахунок списання застарілої техніки, основні засоби підприємства зменшилися на 6,97% та на кінець 2019 р. обсяг активів становив 37938 тис. грн.

Збільшення пасивів за аналізований період відбулося на рівні 3,30%, при цьому зобов'язання збільшилися на 4,29%, власний капітал на 2,79%. В структурі пасивів власний капітал займає найбільшу частку, та протягом аналізованого періоду знаходиться в діапазоні 60,67-65,59%. Довгострокові зобов'язання підприємства протягом аналізованого періоду збільшилися на 1157 тис. грн (4,91%), та в структурі капіталу підприємства становили на кінець 2019 р. 8,84%.

Аналіз показників фінансової стійкості засвідчив, протягом аналізованого періоду підприємство мало нестійкий фінансовий стан. Оскільки власний оборотний капітал та довгострокових зобов'язань не покривали запаси підприємства. При цьому, позитивним моментом є те, що у 2018 р. та 2019 р. від'ємне значення нестачі зменшувалось. Якщо у 2017 р. нестача становила 5925 тис. грн, то у 2019 р. 2587 тис. грн. За умови продовження такої динаміки підприємство може покращити фінансову стійкість. Щодо запасу стійкості фінансового стану то у 2017 р. він становив 21,57 дні (36 коп.), у 2018 р. 50,84 дні (0,75 коп.) у 2019 р. 65,28 дні (0,81 коп.) Це свідчить про покращення ситуації, щодо забезпеченості запасів, адже для їх покриття підприємству не вистачає власного оборотного капіталу.

Розрахована система часткових показників засвідчила, що підприємство протягом аналізованого періоду залишалось економічно незалежним, якщо коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) на кінець 2017 становив 0,66, то на кінець 2019 р. – 0,65, підвищивши даний показник на 0,05 порівняно з кінцем 2018 р. Коефіцієнт фінансової стійкості, що показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена власним капіталом збільшився з 2,02 в 2017 р. до 2,19 в 2019 р., що є позитивним моментом для підприємства.

Щодо показників ліквідності, то слід зазначити, що коефіцієнт швидкої ліквідності підприємства ТОВ «Лаколіт» протягом 2018–2019 рр. перевищував оптимальне нормативне значення (0,7–0,8). При цьому, в 2018 р. даний коефіцієнт становив 0,798, у 2019 р. – 0,92, в 2017 р. показник був менше оптимального значення та становив 0,0558. Коефіцієнта поточної ліквідності протягом аналізованого періоду він перебував в діапазоні 1,47-1,844 і мав тенденцію до збільшення.

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Лаколіт» за аналізований період показав, що підприємство має певні проблеми. Простежується стабільне зменшення чистого доходу, а разом з ним і одностороннього чистого доходу, аналіз тривалості обороту показників показав зростання, що свідчить про зменшення швидкості обертання активів, власного капіталу, запасів та ін., а це означає повільне повернення підприємством вкладених коштів.

Відповідно до проведеного аналізу витрат підприємства слід зазначити, що, маржинальний дохід підприємства зменшився протягом 2017-2019 років на 26,83% або 4706 тис. грн і склав у 2019 р. 12837 тис. грн, тобто 89% доходу від реалізації дозволяє покрити постійні витрати та сформувати необхідну величину операційного прибутку.

Сила впливу операційного важеля протягом 2017, 2019 рр. не змінилася та становила 9,10 п., незважаючи на зменшення доходу частка постійних витрат майже не змінилася на підприємстві.

Протягом аналізованого періоду діяльність підприємства була прибутковою, про що свідчать показники рентабельності ТОВ «Лаколіт».

Проте наявна нестійка динаміка зниження прибутковості діяльності

підприємства. Зменшення обсягу чистого прибутку протягом аналізованого періоду відбулося на рівні 1 272 тис. грн (61,4%), якщо чистий прибуток у 2017 р. становив 2073 тис. грн то у 2019 р. – 801 тис грн, це пояснюється зменшенням обсягів реалізації продукції та порівняно нижчими темпами зменшення собівартості продукції (робіт, послуг).

Забезпечення високого рівня економічної безпеки на підприємстві залежить не тільки від стану його фінансів та наявності фінансових ресурсів, а й багато в чому зумовлено достатністю майнового потенціалу та компетенцією персоналу.

Тенденцією, яка негативно характеризує рівень інтелектуально-кадрової складової підприємства, є щорічне зменшення продуктивності праці. Так продуктивність праці у 2019 р. зменшилася на 4,1% (66,5 тис. грн) порівняно з 2017 р. та на 1,2% (18,5 тис. грн) порівняно з 2018 р., що доводить погіршення ефекту від діяльності робітників підприємства. Через нестабільність збуту продукції відбувається коливання трудомісткості, яка характеризує витрати праці на виготовлення 1 грн продукції – трудомісткість зменшилася на 1,5% порівняно з базовим 2017 р. та зросла на 1,7% порівняно з 2018 р.

На кінець 2019 р. на підприємстві відбулося збільшення фондоозброєності праці – на 12,9% порівняно з 2017 р. та на 3,6% порівняно з 2018 р., при одночасному збільшенні коефіцієнту автоматизації, який є показником ефективності використання основних засобів виробництва – збільшення на 80,8% порівняно з 2017 р. та на 30,6% у 2019 р. порівняно з 2018 р., що свідчить про намагання підприємства максимально автоматизувати виробничі процеси.

На аналізованому підприємстві спостерігається щорічне підвищення коефіцієнту зношення основних фондів – на 16,2% у 2019 р. порівняно з 2018 р. та на 6,8% порівняно з 2017 р.

Таким чином, за результатами аналізу слід констатувати, що підприємство має певні проблеми щодо фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності, техніко-технологічної безпеки та кадрової.

3 УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЛАКОЛІТ»

3.1 Удосконалення методики оцінювання фінансової безпеки підприємства

Як вже зазначалося в першому розділі кваліфікаційної роботи найважливішою складовою економічної безпеки підприємства є його фінансова безпека. Насамперед, це пов'язано з тим, що ефективність діяльності підприємства в сучасних умовах зумовлена не лише станом їх фінансів, а тим наскільки ефективно відбувається на підприємстві управління фінансовими ресурсами, починаючи з моменту формування закінчуючи використанням.

Таким чином, ґрунтовне оцінювання рівня фінансової безпеки дозволяє керівництву підприємства невідкладно вживати заходи щодо покращення його фінансового стану на основі ґрунтовних рішень.

Враховуючи, що на підприємство постійно впливає значна кількість чинників, як внутрішнього так і зовнішнього характеру, своєчасне оцінювання загроз фінансовій безпеці набуває все більшої актуальності.

Підхід до оцінювання економічної безпеки підприємства розуміють як сукупність однотипних прийомів та способів вимірювання рівня економічної безпеки. Кожен з наявних підходів базується на використанні відповідного інструментарію, кожному з підходів властиві свої достоїнства і обмеження, але жоден з них не визнаний досконалішим порівняно з іншими. Внаслідок абсолютно різної інструментальної бази наявні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства не конкурують між собою. Можна говорити лише про різний ступінь розробленості підходів та їхнього поширення [58].

При формуванні системи оцінки економічної безпеки підприємства слід виходити із узгодженості цілей підприємства і методів досягнення цих цілей. Оцінка економічної безпеки – це конкретний вираз сукупності економічних

параметрів підприємства, які характеризують здатність підприємства забезпечити стійкий розвиток як у поточному періоді, так і на перспективу. Рівень економічної безпеки являє собою ймовірнісну оцінку здатності підприємства забезпечувати реалізацію економічних інтересів в умовах дії негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, тобто це оцінка ступеня забезпечення на підприємстві умов для його стійкого розвитку [41].

За результатами аналізу наявних напрацювань щодо оцінювання економічної безпеки підприємства наявні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства розподілено за кількома підходами до оцінювання економічної безпеки підприємства: функціональний, індикаторний, експертний, вузькофункціональний та ін. (табл. 3.1).

Розподіл наявних підходів до оцінювання економічної безпеки підприємства за певними підходами вже зустрічається у сучасній літературі з безпекології [38].

Таблиця 3.1 – Характеристика основних підходів до оцінювання рівня економічної безпеки підприємств [38].

Назва підходу	Суть підходу
Індикаторний (пороговий) підхід	Здійснюється порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами (пороговими значеннями), що характеризують рівень безпеки.
Ресурсно-функціональний підхід	Оцінювання рівня економічної безпеки здійснюється за результатами аналізу ефективності використання корпоративних ресурсів підприємства.
Програмно-цільовий підхід	Оцінювання рівня економічної безпеки здійснюється на основі інтегрованої сукупності показників із застосуванням кластерного та багатокритеріального аналізу.
Прибутково-інвестиційний підхід	Порівнюється обсяг інвестицій підприємства (реінвестованого прибутку) з обсягом інвестиційних коштів, необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства.
Підхід на основі теорії економічних ризиків	Визначається перелік загроз підприємству та ймовірність їх виникнення, розраховується збиток від несприятливих подій.
Системний підхід	Визначається рівень економічної безпеки на основі дослідження сукупності елементів, що її формують (функціональні складники економічної безпеки), та зв'язки між ними.
Економіко-математичний підхід	В основі підходу лежить побудова економіко-математичної моделі, що відображає рівень економічної безпеки підприємства та має вигляд функції з багатьма змінними.

Індикаторний підхід є одним із найбільш поширених у практиці, адже дає змогу визначити рівень економічної безпеки загалом та за окремими функціональними складниками. цей підхід називають ще «пороговим», оскільки індикаторами безпеки є порогові значення показників.

Найбільш розповсюдженим в оцінюванні економічної безпеки підприємства є ресурсно-функціональний підхід. Хронологічно він з'явився першим, багато у чому повторюючи та копіюючи наявні підходи до квантифікації інших явищ або процесів в діяльності підприємства [26].

Методика оцінювання економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими передбачає [45]:

- виділення складових економічної безпеки підприємства (щодо переліку яких немає єдності поглядів, іноді воно просто повторюють функціональні підсистеми управління підприємством);

- вибір (найчастіше) або конструювання (значно рідше) показників, що характеризують економічну безпеку підприємства за кожною функціональною складовою (немає єдності думок щодо переліку показників, опис з їхнім використанням саме економічної безпеки підприємства часто викликає сумніви);

- шкалювання різних за характером (абсолютні та відносні) та вимірниками показників для приведення їх до однакового виміру;

- визначення комплексних показників економічної безпеки за кожною з вибраних функціональних складових шляхом згортки нормалізованих одиничних показників (немає не лише єдності думок, але й будь-яких критеріїв та ознак для виділення вагомості одиничних показників);

- визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства шляхом згортки комплексних показників за кожною з вибраних функціональних складових.

Прибутково-інвестиційний підхід передбачає порівнювати обсяг бруто-інвестицій підприємства, здійснених переважно за рахунок реінвестованого прибутку, з обсягом коштів, що необхідні для забезпечення його економічної

безпеки. таким чином, основним критерієм безпечності функціонування підприємства є спроможність підприємства генерувати прибуток. Такий підхід є дещо спрощеним, не враховує системну дію чинників. Проте в експрес-діагностуванні може бути зручним способом ідентифікації наявних проблем, а в стратегічному управлінні – інструментом визначення типу стратегії забезпечення економічної безпеки.

Підхід на основі теорії економічних ризиків має широке висвітлення у науковій літературі. даний підхід ґрунтується на використанні комплексної моделі оцінювання ризику підприємства, що дає можливість оцінити та прослідкувати вплив різних чинників на рівень економічної безпеки [17].

Системний підхід є ідентичним індикаторному у поділі критеріїв на функціональні складники. вважаємо цей методичний інструментарій найбільш прийнятним для виробничих підприємств.

Таким чином індикаторний підхід оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства передбачає порівняння фактичних значень показників фінансової безпеки підприємства з їх граничними значеннями, індикаторами фінансової безпеки. До цієї групи відносять методику, що запропонована: О. М. Бадаєвою та О. В. Цупко [2]. У методиці використовують кількісні і якісні показники з урахуванням впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Це комплексне оцінювання може слугувати в ролі порівняльної характеристики при визначенні рівня фінансової безпеки окремого підприємства в різні періоди його діяльності, а також стати основою для вибору перспективних варіантів його розвитку.

Заслуговує на увагу методика комплексної оцінки діяльності підприємства на основі вагомості фінансових коефіцієнтів, що розглядається в роботі О.Л. Хотомлянського та П.А. Знахуренко [62]. Підсумкову блочну оцінку (за блоками показників) вони рекомендують визначати з урахуванням ваги одиничних показників у кожному блоці.

Виходячи з аналізу існуючих підходів до оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства, пропонуємо проводити таке оцінювання з

використанням скорингової (скоринг – від англ. score – бал) моделі, основою якої є розрахунок кількості нарахованих балів за кожний фінансовий показник. Фактичне значення кожного показника необхідно порівняти порівнюється з нормативною величиною. Базою методики оцінювання фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» може бути інтегральне значення у 140 балів, в розрахунку того, що 10 балів буде нараховано за кожний із зазначених показників. Відповідно, рівень фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» буде визначатися сумою набраних балів.

Окрім того, нами запропоновано усунути жорстку прив'язку до нормативних значень показників (оскільки кожне підприємство має свою специфіку діяльності) шляхом використання так званої «сірої зони» [68], тобто буде використано інтервал у $\pm 10\%$ від нормативного значення кожного показника.

В табл. 3.2 наведено нормативне значення показників з урахуванням нормативної бази та відповідно «сірої зони», які запропоновано для оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт».

Таблиця 3.2 – Нормативні величини та «сіра зона», запропонованих для оцінювання рівня фінансової безпеки

№	Назва показника	Нормативна величина показника / тенденція	«Сіра зона»
1	2	3	4
І група – Показники платоспроможності			
1.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності, ч. од.	Не менше 0,2	0,18–0,22
2.	Коефіцієнт поточної ліквідності, ч. од.	Не менше 1	0,90–1,10
ІІ група – Показники фінансової стійкості			
3.	Коефіцієнт маневреності власних коштів, ч. од.	Не менше 0,5	0,45–0,55
4.	Коефіцієнт фінансової незалежності, ч. од.	Не менше 0,5	0,45–0,55
5.	Коефіцієнт співвідношення запозиченого та власного капіталу, разів	Не більше 1	0,90–1,10
6.	Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, ч. од.	Не менше 0,1	0,09–0,11
ІІІ група – Показники ділової активності та рентабельності			
7.	Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів, об./рік	≥ 3	2,70–3,30
8.	Коефіцієнт оборотності активів, об./рік	$\geq 0,902$	0,81–0,99

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4
9.	Фондовіддача основних фондів, грн/грн	Не менше 1	0,90–1,10
10.	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, об./рік	$\geq 4,9$	4,41–5,39
11.	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, об./рік	$\geq 2,5$	2,25–3,75
12.	Коефіцієнт рентабельності продажу, частка од.	0,1; зростання	0,09–0,11
13.	Коефіцієнт рентабельності власного капіталу, ч. од.	0,1; зростання	0,09–0,11
14.	Коефіцієнт рентабельності активів, ч. од.	0,05; зростання	0,045–0,055

Розподіл балів в з залежності від параметра показника з урахуванням порогових значень наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Розподіл балів з урахуванням значення показника

Параметр показника	Кількість балів
Гірше за нижній поріг «сірої зони»	0
Гірше за норматив, але вище за нижній поріг «сірої зони»	5
Краще за норматив, але гірше за верхній поріг «сірої зони»	7,5
Краще за норматив і вище за верхню межу «сірої зони»	10

З урахуванням кількості оцінюваних показників, які будуть використовуватися при визначенні рівня фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» максимальна сума балів, яку може набрати підприємство становитиме 140 балів. Також нами буде враховано зміну показників у їх динаміці, виходячи з використання додаткових балів (якщо динаміка позитивна до кількості отриманих балів додається 1 бал, якщо негативна – -1 бал). Для оцінювання фінансової безпеки підприємства застосуємо шкалу, що наведена в табл. 3.4.

Таким чином, якщо буде визначено рівень як «Критичний» це є свідченням високого ризику та відповідно неплатоспроможності підприємства. Якщо рівень буде відповідати умовам як «Недостатній» це є свідченням наявності ряду проблем у підприємства, які можуть бути пов'язані недостатнім рівнем управління ризиками та платоспроможністю підприємства. Якщо за

результатами оцінювання підприємство матиме високий рівень фінансової безпеки, це є свідчень достатнього запасу стійкості підприємства.

Таблиця 3.4 – Шкала для визначення рівня фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт».

Якісна оцінка рівня фінансової безпеки підприємства	Високий рівень	Недостатній рівень	Критичний рівень
Кількісна інтегральна величина	110–140	80–110	0–80

Використовуючи дані аналізу фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт», розрахованих у другому розділі кваліфікаційної роботи, здійснимо оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт» станом на кінець 2019 р. на

Назва коефіцієнту	Значення коефіцієнта	«Сіра зона	Максималь на кількість балів	Фактичне значення	Реальна кількість балів
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,2	0,18–0,22	10	0,036	10
Коефіцієнт поточної ліквідності	> 1	0,90–1,10	10	1,844	10
Коефіцієнт маневреності власних коштів	> 0,5	0,45–0,55	10	0,386	0
Коефіцієнт фінансової незалежності	> 0,5	0,45–0,55	10	0,653	10
Коефіцієнт співвідношення запозиченого та власного капіталу	< 1	0,90–1,10	10	0,532	7,5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	> 0,1	0,09–0,11	10	0,369	10
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	≥ 3	2,70–3,30	10	3,908	10
Коефіцієнт оборотності активів	≥ 0,902	0,81–0,99	10	1,221	10

Продовження таблиці 3.5

1	2	3	4	5	6
Фондовіддача основних фондів	> 1	0,90–1,10	10	3,403	10
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	≥ 4,9	4,41–5,39	10	23,718	10
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	≥ 2,5	2,25–3,75	10	23,640	10
Коефіцієнт рентабельності продажу	> 0,1	0,09–0,11	10	0,130	10
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу, частка	>0,1	0,09–0,11	10	0,035	0
Коефіцієнт рентабельності активів	> 0,05	0,045–0,055	10	0,021	0
Максимальна кількість балів	-	-	140	-	107,5

Таким чином загальний рівень фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт» характеризується як недостатній, оскільки загальна кількість балів підприємства становить 107,5. Результати бального оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства засвідчив та підтвердив результати аналізу фінансово-економічного стану підприємства ТОВ «Лаколіт» здійснено у другому розділі кваліфікаційної роботи. Підприємство незважаючи на прибутковість діяльності є фінансово нестійким та у динаміці має нарощування проблем з ліквідністю та платоспроможністю. Керівництву підприємства необхідно вживати заходів щодо покращення рівня фінансово-економічної безпеки, оскільки не виважена політика на ТОВ «Лаколіт» щодо ефективності управління формуванням та використанням фінансових ресурсів може призвести підприємство до критичного стану.

Отже, практичне застосування удосконаленого індикаторного методу оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» на основі бального оцінювання дозволить отримувати об'єктивну інформацію щодо стану фінансової безпеки підприємства та визначати заходи щодо підвищення рівня фінансової безпеки.

3.2 Формування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства

Головними характеристиками сучасної фінансово-економічної системи є її непередбачуваність та динамічність. Кожне підприємство повинне повною мірою турбуватися про стан своєї фінансово-економічної безпеки. Для вирішення цього завдання повинна функціонувати дієва система забезпечення та підтримки фінансово-економічної безпеки підприємства [57].

В основу системи забезпечення фінансово-економічної безпеки покладено взаємозв'язок системоутворюючих компонентів: середовище підприємства, як фактор загрози реалізації інтересів, фінансово-економічні інтереси суб'єкта господарювання, резерви забезпечення фінансово-економічної безпеки та компоненти забезпечення, які спрямовані на усунення загроз, їхнє прогнозування, завчасне попередження та профілактику. Наявність резервів та спроможність вчасно забезпечити мобілізацію фінансово-економічних ресурсів із різних внутрішніх джерел та зовнішніх дає можливість суб'єкту господарювання ефективно функціонувати в періоди зниження обсягу вхідних грошових потоків, що надходять від інвесторів, клієнтів, замовників.

При цьому можна виділити декілька ситуацій [46]:

– суб'єкт господарювання має достатньо резервів і може вчасно забезпечити акумулювання фінансово-економічних ресурсів із різноманітних джерел, у тому числі внутрішніх;

– суб'єкт господарювання практично не має резервів, проте може забезпечити акумулювання фінансово-економічних ресурсів із зовнішніх, а також частково внутрішніх джерел;

– суб'єкт господарювання не має резервів і не здатний забезпечити акумулювання фінансово-економічних ресурсів з зовнішніх і внутрішніх джерел.

Залежно від ситуації, що склалася підприємство, зазнає змін та стратегія забезпечення фінансово-економічної безпеки. Завдяки таким заходам

досягається інтенсивний шлях розвитку суб'єкта господарювання та відбувається забезпечення сталості, як основи безпеки.

До складових системи фінансово-економічної безпеки належать також суб'єкт і об'єкт, інструменти забезпечення, та моніторинг реалізації. Суб'єктами фінансово-економічної безпеки підприємства є особи, служби, підрозділи, відомства, органи, установи, що забезпечують фінансово-економічну безпеку [56].

Об'єктом виступає те, на що спрямовані заходи забезпечення фінансово-економічної безпеки, а саме – процеси, які її забезпечують і основні фінансово-економічні інтереси підприємства.

В основі складових забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання знаходиться поєднання системи певних методів, інструментів, важелів заснованих на базі принципів забезпечення фінансово-економічної безпеки для досягнення та захисту фінансово-економічних інтересів підприємства. Підсистема забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання не буде ефективно функціонувати без забезпечення. Враховуючи це, вона має володіти [52]:

- нормативно-правовою основою (нормативні акти та законодавчі, накази, норми, вимоги, інструкції, статутні положення, методики діяльності із реалізації фінансово-економічної безпеки на самому підприємстві);

- технічним забезпеченням (інформаційною технікою та технологіями, комп'ютерними програмами для планування, аналізу, визначення загроз тощо);

- організаційно-методичним забезпеченням;

- інформаційним забезпеченням (сукупність даних, показників, параметрів, які потрібні для оцінювання й планування фінансово-економічної безпеки підприємства);

- кадровим забезпеченням;

- фінансово-економічним забезпеченням (розробка бюджету підприємства слід враховувати фінансово-економічні потреби забезпечення безпеки суб'єкта господарювання).

Функціонування зазначеної системи забезпечення фінансово-економічної

безпеки ТОВ «Лаколіт» має бути спрямоване на досягнення фінансово-економічних інтересів підприємства (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Основні фінансово-економічні інтереси підприємства

Фінансово-економічний інтерес	Фінансово-економічне завдання
1. Зростання ринкової вартості підприємства.	<ul style="list-style-type: none"> - підвищення ринкової ціни акцій підприємства ; - підвищення іміджу підприємства та його торгової марки; - підвищення інвестицій в основні засоби; - зменшення вартості залучення капіталу; - оптимізація грошових потоків.
2. Максимізація прибутку підприємства.	<ul style="list-style-type: none"> - мінімізація відрахувань до бюджету; - оптимізація дивідендних виплат; - своєчасне та повне повернення кредитів; - зменшення витрат на виробництво та реалізацію продукції; - раціоналізація джерел фінансування розвитку виробництва; - інноватизація підприємства ; - досягнення поточної та стратегічної конкурентоспроможності підприємства ; - задоволення інтересів власників та працівників.
3. Забезпечення підприємства основним та оборотним капіталом, Оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу.	<ul style="list-style-type: none"> - ефективне ведення комерційної діяльності; - підвищення прибутку; - підвищення ліквідності; - корегування коефіцієнту фінансового левериджу; - визначення найбільш ефективних джерел формування коштів; - генерування додаткового прибутку; - дотримання золотого правила фінансування через максимізацію коефіцієнта покриття.
4. Забезпечення інвестиціями.	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток виробництва продукції (робіт, послуг); - впровадження науково-технічних досягнень у діяльність підприємства.
5. Оптимізація відрахувань до бюджету.	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення відповідно до чинного законодавства обсягів сплати податків; - зменшення обов'язкових платежів до спеціальних державних фондів. - зменшення податкового навантаження та збільшення результату фінансово-економічної діяльності підприємства.

Функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки має бути спрямоване на досягнення фінансово-економічних інтересів підприємства.

Отже, система забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання представляє собою різнорівневу структуру взаємопов'язаних елементів й їхніх типових груп (об'єктів, суб'єктів, принципів, інструментів та

методів), поєднаних автоматизованою системою моніторингу, та спосіб їхньої взаємодії, у ході та під впливом яких, суб'єкт господарювання стає захищеним від негативних впливів як середини, так й з зовні.

Особливою рисою зазначеної системи буде, безупинний та автоматизований моніторинг, а також взаємодія процесів моніторингу, як складової частини забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Завданнями фінансово-економічного моніторингу є оцінювання поточного та минулого фінансово-економічного стану й основних результатів діяльності, пошук й оперативне надання інформації про основні фінансово-економічні показники діяльності, забезпечення надійності й фінансової стійкості суб'єкта господарювання завдяки постійному контролю. Результатом моніторингу є узагальнююче оцінювання та прогноз майбутніх результатів діяльності [34].

Метою моніторингу є завчасне виявлення відхилень фактичних результатів фінансово-економічної діяльності суб'єкта господарювання від нормативних, виявлення чинників які призводять до погіршення фінансово-економічного стану суб'єкта господарювання; з'ясування причин цих відхилень; розробка рекомендації щодо відповідного коригування окремих напрямів фінансово-економічної діяльності задля її нормалізації та підвищення ефективності. Фінансовий моніторинг має відтворювати всі процеси у динаміці, та містити бази даних для порівняння поточних даних з прогнозними, ця система має забезпечувати необхідним об'ємом інформації різні рівні менеджменту відповідно до їх вимог.

Головним завданням вважаємо концентрацію уваги на створенні ефективної системи встановлення та усунення фінансово-економічних ризиків.

До принципів функціонування такої системи слід віднести: цілеспрямованість, що виражається в орієнтації на тактичні й стратегічні цілі розвитку суб'єкта господарювання, та має на меті забезпечення кінцевої мети діяльності підприємства, а також будь-які рішення, які стосуються захисту фінансово-економічної безпеки підприємства, не мають вступати у протиріччя

із стратегічними завданнями в цілому; системність – передбачає діяльність, яка має носити системний, постійний та упорядкований характер, що охоплює усі складові системи [36]:

- адекватність – відповідність заходів безпеки суб'єкта господарювання реальним та потенційним ризикам;

- комплексність – виражається в оцінюванні явищ у їх зв'язку та залежності, використання різних форм й методів управління за розробки та реалізації заходів, які дають можливість досягнути синергетичного ефекту розвитку;

- відповідальність – передбачає усвідомлення працівниками їх відповідальності за питання, що визначають фінансово-економічну безпеку суб'єкт господарювання;

- пріоритетність – при розробці й реалізації проекту перевага надається основним завданням, виходячи із встановленої концепції стратегічного розвитку; ефективність забезпечує співставність результату забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства та пов'язаних із реалізацією фінансово-економічних ресурсів;

- надійність – здатність використовувати систему протягом тривалого часу, не вносячи значних змін;

- забезпеченість – всі заходи, мають бути забезпечені відповідними ресурсів, що необхідні для реалізації;

- динамізм – динамічність середовища впливу на підприємство потребує високої динаміки реагування на його зміну.

Враховуючи зазначене, нами пропонуються така послідовність функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства (рис. 3.1).

У формуванні стратегії фінансово-економічної безпеки, найважливішими обставинами, що забезпечують його високу якість, є методичне та ресурсне забезпечення. Саме ці складові доцільно обрати як критерії, які з належною повнотою характеризують якість стратегій.

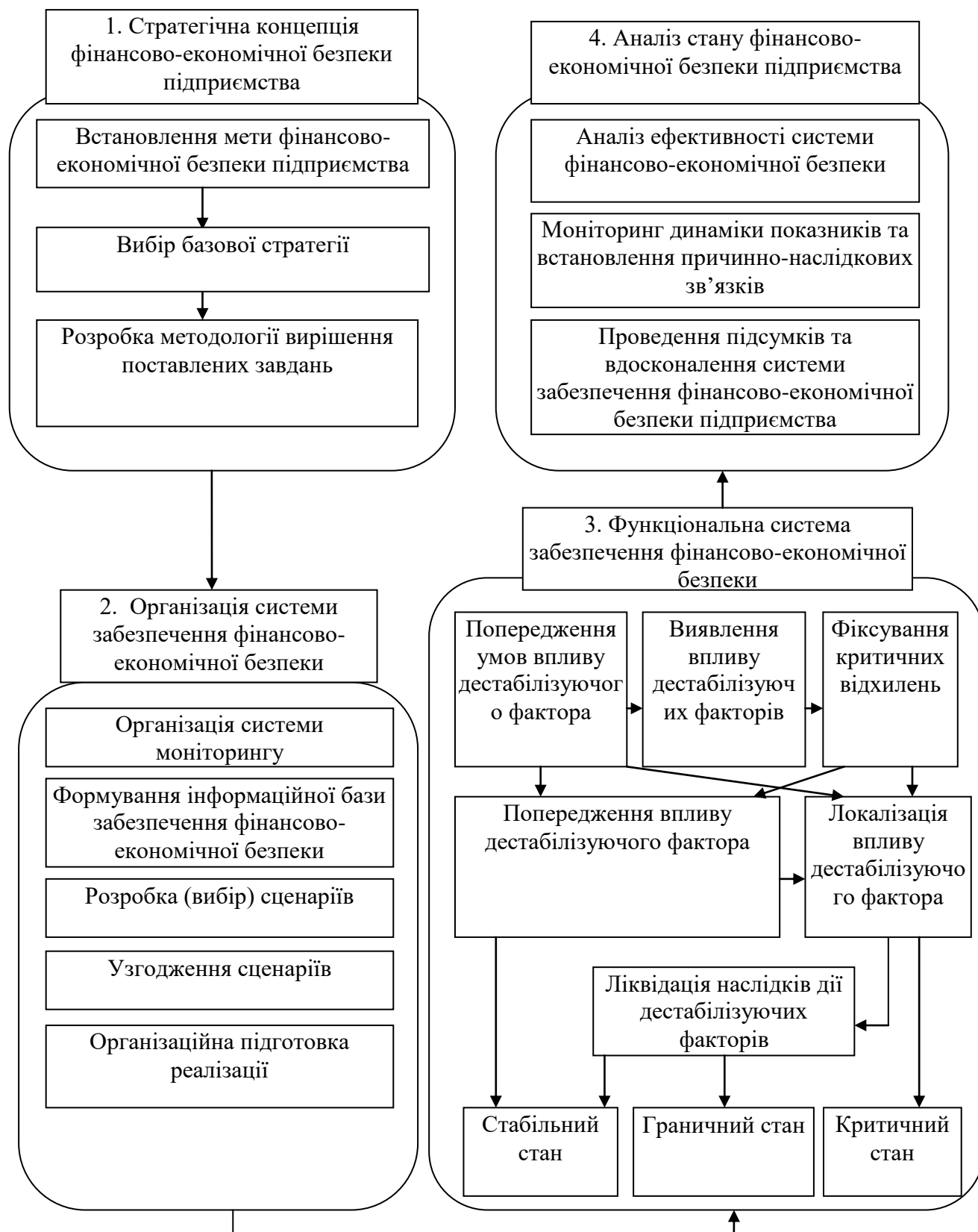

Рисунок 3.1 – Етапи функціонування системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт»

Слід враховувати усі аспекти внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на величину витрат забезпечення фінансово-економічної безпеки. Це найважливіший етап в процесі формування стратегії, забезпечення ефективності, оскільки дають можливість виконувати великий об'єм роботи зі збору заснованої на першоджерелах, конкретної, своєчасної, реальної інформації.

Величина витрат є найважливішим показником, від якого залежить цільовий показник, а саме величина економічного ефекту. Для відбору конкретної стратегії щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання недостатньо проаналізувати лише зовнішні та внутрішні чинники. Зазначені чинники розташовані за рівнем впливу на величину витрат, що дозволяє виділити найбільш значущі.

Вплив чинників може бути відображено кількісно з різним рівнем точності. Накопичення й аналіз показників, які характеризують чинники, дозволяють точніше визначати витрати на забезпечення фінансово-економічної безпеки за рахунок використання усіх чинників.

Важливо зазначити, що в кожній групі чинників одні й ті ж самі параметри залежно від їхніх значень по-різному будуть впливати на вибір стратегії. Сукупність таких чинників та їхніх значень та визначатимуть певну стратегію забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Кількість показників, які враховують під час оцінювання якості стратегії, може бути встановлена для кожного підприємства.

Комплексне оцінювання стратегії за усіма етапами забезпечує синергетичний ефект.

Відбір пріоритетної стратегії забезпечення ефективності стратегії фінансово-економічної безпеки має важливе значення у забезпеченні стабільної діяльності суб'єкта господарювання як у поточному, так та в довгостроковому періоді.

Основними сферами стратегій забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є стратегії:

- забезпечення фінансової та економічної стабільності;
- забезпечення зростання прибутковості власного капіталу;
- забезпечення формування фінансових та економічних ресурсів;
- нейтралізації фінансових та економічних ризиків.

Відповідно до кожної основної сфери забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання організовується процес формування стратегічних завдань.

З точки зору адаптивності слід виділити три підходи до забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Активний підхід передбачає максимальне використання наявних засобів задля мінімізації наслідків загроз й небезпек. За такого підходу всі господарські операції здійснюються після здійснення заходів з попередження можливих фінансово-економічних втрат.

Адаптивний підхід заснований на врахуванні у процесі управління фактично сформованих умов діяльності, а саме забезпечення фінансово-економічної безпеки здійснюється в процесі проведення господарських операцій. При цьому є неможливим запобігання усіх збитків через настання ризикової події, а важливо уникнути лише частини втрат.

Консервативний підхід передбачає, що вплив на фінансово-економічні загрози й небезпеки починаються після настання ризикових події, коли суб'єкт господарювання вже отримав збиток. В цьому разі метою забезпечення є локалізація збитку.

Відбір підходу залежить насамперед від етапу циклу розвитку підприємства та умов, що склались для певного циклу.

Таким чином, система забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є сукупністю способів організації економічних процесів, застосовуваних суб'єктами забезпечення фінансово-економічної безпеки з метою захисту від зовнішніх й внутрішніх загроз в умовах обмеженості часу та ресурсів.

Висновки до розділу 3

Зростання рівня загроз фінансово-економічній безпеці підприємства потребує використання адекватних підходів до її забезпечення та оцінювання. Відповідно оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства є основою для пошуку шляхів забезпечення фінансової безпеки підприємства.

На базі уточнених даних за нормативними значеннями окремих коефіцієнтів аналізу фінансового стану підприємства, було удосконалено методику оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства з інтегральним значенням у 140 балів – максимум по 10 балів за кожний із запропонованих показників. Рівень фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» запропоновано визначати за кількістю набраних балів. За результатами аналізу, підприємство може отримати один з трьох типів рівня фінансової безпеки: критичний (0-80 балів), нормальний (80-110 балів), високий (110-140 балів).

При цьому, для розрахунку рівня фінансової безпеки підприємства запропоновано використовувати три групи показників а саме: показники платоспроможності, показники фінансової стійкості та показники ділової активності.

За результатами оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт» було визначено, що загальна кількість балів становить 107,5. Відповідно загальний рівень фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт» характеризується як недостатній. негативний вплив на інтегральний показник фінансової безпеки підприємства мав коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт рентабельності власного капіталу, коефіцієнт рентабельності активів.

Також, запропоновано систему забезпечення фінансової безпеки підприємства, яка дозволяє забезпечити прийняття раціональних рішень щодо підвищення ефективності фінансово діяльності в умовах ризику.

Показано, що схема функціонування системи фінансової безпеки підприємства передбачає проходження чотирьох основних етапів, результатом яких має стати вибір стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства на

основі фінансових інтересів підприємства, етапів розвитку та наявних ресурсів, а його послідовне втілення пришвидшує забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Запропоновано використовувати методику оцінки ефективності стратегії фінансової безпеки підприємства з урахуванням витратності факторів середовища та рівня якості стратегії фінансового розвитку підприємств. У формуванні стратегії фінансової безпеки, найважливішими обставинами, які забезпечують його високу якість, є ресурсне і методичне забезпечення. Саме ці дві складові доцільно обрати як критерії, що з належною повнотою характеризують якість формування стратегій.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день поняття економічної безпеки розглядається дуже широко, в результаті чого розмивається сама сутність визначення, або надто вузько, не розкриваючи економічного змісту терміну.

Під економічною безпекою пропонуємо розуміти власне стан економічної системи, що характеризується наявністю конкурентних переваг, які досягаються ефективним використанням існуючих власних та залучених ресурсів, своєчасним впровадженням комплексу заходів з метою підтримання нормальних умов працездатності системи для максимального досягнення поставлених цілей у короткостроковому та довгостроковому періоді в умовах постійної зміни навколишнього середовища.

Система управління економічною безпекою підприємства є комплексом заходів різного спрямування, які мають на меті захистити його інтереси від негативного впливу ззовні. Базується на об'єктах, суб'єктах системи, меті, завданнях, принципах та інструментах економічної безпеки. Безпосередньо питаннями її забезпечення займається служба безпеки підприємства.

За результатами дослідження різних методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна зробити наступні висновки:

- оцінка рівня економічної безпеки на підприємстві повинна враховувати стратегічні цілі та задачі підприємства, його галузеву та виробничу специфіку;
- при оцінці рівня економічної безпеки підприємства найбільш доцільним та виправданим є використання методик оцінки загального рівня за її складовими, проблемою є визначення пріоритетності відповідних оціночних показників та трудомісткість проведення та інтерпретації результатів оцінки;
- для експрес-оцінки існуючого рівня економічної безпеки підприємства доцільно використовувати ряд найважливіших показників, які відображають результати діяльності всіх підрозділів підприємства, адже в сучасних підприємствах передбачена соціальна, виробничо-технічна та організаційно-

адміністративна єдність.

Отже, за результатами дослідження різних методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна зробити наступні висновки: оцінка рівня економічної безпеки на підприємстві повинна враховувати стратегічні цілі та задачі підприємства, його галузеву та виробничу специфіку; при оцінці рівня економічної безпеки підприємства найбільш доцільним та виправданим є використання методик оцінки загального рівня за її складовими, проблемою є визначення пріоритетності відповідних оціночних показників та трудомісткість проведення та інтерпретації результатів оцінки; для експрес-оцінки існуючого рівня економічної безпеки підприємства доцільно використовувати ряд найважливіших показників, які відображають результати діяльності всіх підрозділів підприємства, адже в сучасних підприємствах передбачена соціальна, виробничо-технічна та організаційно-адміністративна єдність.

Розглянуті підходи до оцінювання рівня економічної безпеки мають як позитивні, так і негативні аспекти у практичному використанні. вважаємо, що лише дотримання принципів комплексності та системності дасть змогу підвищити якість оцінювання рівня економічної безпеки та розробити заходи для усунення загроз та небезпек, обґрунтувати ефективну стратегію забезпечення економічної безпеки.

На основі проведено аналізу фінансово-економічних показників діяльності підприємства ТОВ «Лаколіт» слід зазначити наступне:

Динаміка обсягу активів підприємства демонструвала неоднозначну динаміку. У 2018 р. обсяг активів підприємства ТОВ «Лаколіт» мав найбільше значення 39129 тис. грн, 2019 р. за рахунок списання застарілої техніки, основні засоби підприємства зменшилися на 6,97% та на кінець 2019 р. обсяг активів становив 37938 тис. грн.

Збільшення пасивів за аналізований період відбулося на рівні 3,30%, при цьому зобов'язання збільшилися на 4,29%, власний капітал на 2,79%. В структурі пасивів власний капітал займає найбільшу частку, та протягом аналізованого періоду знаходиться в діапазоні 60,67-65,59%. Довгострокові

зобов'язання підприємства протягом аналізованого періоду збільшилися на 1157 тис. грн (4,91%), та в структурі капіталу підприємства становили на кінець 2019 р. 8,84%.

Аналіз показників фінансової стійкості засвідчив, протягом аналізованого періоду підприємство мало нестійкий фінансовий стан. Оскільки власний оборотний капітал та довгострокових зобов'язань не покривали запаси підприємства. При цьому, позитивним моментом є те, що у 2018 р. та 2019 р. від'ємне значення нестачі зменшувалось. Якщо у 2017 р. нестача становила 5925 тис. грн, то у 2019 р. 2587 тис. грн. За умови продовження такої динаміки підприємство може покращити фінансову стійкість. Щодо запасу стійкості фінансового стану то у 2017 р. він становив 21,57 дні (36 коп.), у 2018 р. 50,84 дні (0,75 коп.) у 2019 р. 65,28 дні (0,81 коп.) Це свідчить про покращення ситуації, щодо забезпеченості запасів, адже для їх покриття підприємству не вистачає власного оборотного капіталу.

Розрахована система часткових показників засвідчила, що підприємство протягом аналізованого періоду залишалось економічно незалежним, якщо коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) на кінець 2017 становив 0,66, то на кінець 2019 р. – 0,65, підвищивши даний показник на 0,05 порівняно з кінцем 2018 р. Коефіцієнт фінансової стійкості, що показує, яка частка поточних зобов'язань може бути погашена власним капіталом збільшився з 2,02 в 2017 р. до 2,19 в 2019 р., що є позитивним моментом для підприємства.

Щодо показників ліквідності, то слід зазначити, що коефіцієнт швидкої ліквідності підприємства ТОВ «Лаколіт» протягом 2018–2019 рр. перевищував оптимальне нормативне значення (0,7–0,8). При цьому, в 2018 р. даний коефіцієнт становив 0,798, у 2019 р. – 0,92, в 2017 р. показник був менше оптимального значення та становив 0,0558. Коефіцієнта поточної ліквідності протягом аналізованого періоду він перебував в діапазоні 1,47-1,844 і мав тенденцію до збільшення.

Аналіз показників ділової активності ТОВ «Лаколіт» за аналізований період показав, що підприємство має певні проблеми. Простежується стабільне зменшення чистого доходу, а разом з ним і одноденного чистого доходу, аналіз

тривалості обороту показників показав зростання, що свідчить про зменшення швидкості обертання активів, власного капіталу, запасів та ін., а це означає повільне повернення підприємством вкладених коштів.

Відповідно до проведеного аналізу витрат підприємства слід зазначити, що, маржинальний дохід підприємства зменшився протягом 2017-2019 років на 26,83% або 4706 тис. грн і склав у 2019 р. 12837 тис. грн, тобто 89% доходу від реалізації дозволяє покрити постійні витрати та сформувати необхідну величину операційного прибутку.

Сила впливу операційного важеля протягом 2017, 2019 рр. не змінилася та становила 9,10 п., незважаючи на зменшення доходу частка постійних витрат майже не змінилася на підприємстві.

Протягом аналізованого періоду діяльність підприємства була прибутковою, про що свідчать показники рентабельності ТОВ «Лаколіт».

Проте наявна нестійка динаміка зниження прибутковості діяльності підприємства. Зменшення обсягу чистого прибутку протягом аналізованого періоду відбулося на рівні 1 272 тис. грн (61,4%), якщо чистий прибуток у 2017 р. становив 2073 тис. грн то у 2019 р. – 801 тис грн, це пояснюється зменшенням обсягів реалізації продукції та порівняно нижчими темпами зменшення собівартості продукції (робіт, послуг).

Забезпечення високого рівня економічної безпеки на підприємстві залежить не тільки від стану його фінансів та наявності фінансових ресурсів, а й багато в чому зумовлено достатністю майнового потенціалу та компетенцією персоналу.

Тенденцією, яка негативно характеризує рівень інтелектуально-кадрової складової підприємства, є щорічне зменшення продуктивності праці. Так продуктивність праці у 2019 р. зменшилася на 4,1% (66,5 тис. грн) порівняно з 2017 р. та на 1,2% (18,5 тис. грн) порівняно з 2018 р., що доводить погіршення ефекту від діяльності робітників підприємства. Через нестабільність збуту продукції відбувається коливання трудомісткості, яка характеризує витрати праці на виготовлення 1 грн продукції – трудомісткість зменшилася на 1,5% порівняно з базовим 2017 р. та зросла на 1,7% порівняно з 2018 р.

На кінець 2019 р. на підприємстві відбулося збільшення фондоозброєності праці – на 12,9% порівняно з 2017 р. та на 3,6% порівняно з 2018 р., при одночасному збільшенні коефіцієнту автоматизації, який є показником ефективності використання основних засобів виробництва – збільшення на 80,8% порівняно з 2017 р. та на 30,6% у 2019 р. порівняно з 2018 р., що свідчить про намагання підприємства максимально автоматизувати виробничі процеси.

На аналізованому підприємстві спостерігається щорічне підвищення коефіцієнту зношення основних фондів – на 16,2% у 2019 р. порівняно з 2018 р. та на 6,8% порівняно з 2017 р.

Таким чином, за результатами аналізу слід констатувати, що підприємство має певні проблеми щодо фінансової стійкості, ліквідності, ділової активності, техніко-технологічної безпеки та кадрової.

Зростання рівня загроз фінансово-економічній безпеці підприємства потребує використання адекватних підходів до її забезпечення та оцінювання. Відповідно оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства є основою для пошуку шляхів забезпечення фінансової безпеки підприємства.

На базі уточнених даних за нормативними значеннями окремих коефіцієнтів аналізу фінансового стану підприємства, було удосконалено методикку оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства з інтегральним значенням у 140 балів – максимум по 10 балів за кожний із запропонованих показників. Рівень фінансової безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт» запропоновано визначати за кількістю набраних балів. За результатами аналізу, підприємство може отримати один з трьох типів рівня фінансової безпеки: критичний (0-80 балів), нормальний (80-110 балів), високий (110-140 балів).

При цьому, для розрахунку рівня фінансової безпеки підприємства запропоновано використовувати три групи показників а саме: показники платоспроможності, показники фінансової стійкості та показники ділової активності.

За результатами оцінювання рівня фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт»

було визначено, що загальна кількість балів становить 107,5. Відповідно загальний рівень фінансової безпеки ТОВ «Лаколіт» характеризується як недостатній. негативний вплив на інтегральний показник фінансової безпеки підприємства мав коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт рентабельності власного капіталу, коефіцієнт рентабельності активів.

Також, запропоновано систему забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства, яка дозволяє забезпечити прийняття раціональних рішень щодо підвищення ефективності фінансово діяльності в умовах ризику.

Показано, що схема функціонування системи фінансової безпеки підприємства передбачає проходження чотирьох основних етапів, результатом яких має стати вибір стратегії забезпечення фінансової безпеки підприємства на основі фінансових інтересів підприємства, етапів розвитку та наявних ресурсів, а його послідовне втілення пришвидшує забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Запропоновано використовувати методику оцінки ефективності стратегії фінансової безпеки підприємства з урахуванням витратності факторів середовища та рівня якості стратегії фінансового розвитку підприємств. У формуванні стратегії фінансової безпеки, найважливішими обставинами, які забезпечують його високу якість, є ресурсне і методичне забезпечення. Саме ці дві складові доцільно обрати як критерії, що з належною повнотою характеризують якість формування стратегій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О. В., Пілецька С. Т., Кравчук Н. М. Адаптивне управління фінансовою стійкістю підприємства при забезпеченні його економічної безпеки. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. Вип. 1(1). С. 80–89.
2. Бадаєва О. Н., Цупко Е. В. Оценка финансовой безопасности малых и средних предприятий. *Предпринимательство*. 2013. № 14 (236). С. 71–83.
3. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. URL: <http://www.safetyfactor.ru>. (дата звернення: 15.08.2020).
4. Беззубченко О. А. Економічна безпека як складова стратегії розвитку підприємства в умовах нестабільності. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка*. 2020. Вип. 19. С. 20–27.
5. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. URL: <http://www.safetyfactor.ru>. (дата звернення: 21.10.2020).
6. Бендигов М. А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2002. № 2. С.17–29.
7. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев : Ника-Центр : Эльга, 2004. 784 с.
8. Богданов Р. І. Удосконалення організаційної структури служби економічної безпеки підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 1. С. 12–17.
9. Гавріков Д. О. Діагностика економічної безпеки підприємств в умовах бізнес–середовища. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 4. С. 86–92.
10. Гапоненко В. Ф., Беспалько А. Л., Власков А. С. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы. Москва : Изд-во "Ось–89",

2007. 208 с.

11. Грунин О. А. Экономическая безопасность организации. СПб. : Питер, 2002. 160 с.

12. Данілова Е. І. Методичний підхід до оцінювання економічної безпеки реалізації системи економічних інтересів авіатранспортних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 217–222.

13. Дацків Р. М. Економічна безпека у глобальному вимірі. *Актуальні проблеми економіки*. 2004. № 7. С. 143–153.

14. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2008. 240 с.

15. Єрмошенко М. М., Горячева К. С. Фінансова складова економічної безпеки : держава і підприємство : монографія Київ : НАУ, 2010. 232 с.

16. Захаров О. І. Вплив чинників внутрішнього середовища на систему економічної безпеки підприємства. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2017. Вип. 1. С. 31–38.

17. Зигрій О. В. Вплив ризиків та загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємств. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2016. Т. 21, Вип. 1. С. 105–108.

18. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 3 (21). С. 12–19.

19. Івченко Є. А. Формування організаційно-економічного механізму управління трансформаціями системи економічної безпеки підприємства. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2020. № 2. С. 20–27.

20. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. Київ : Атіка, 2005. 432 с.

21. Кірієнко А. В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства : ...автореф. канд. екон. наук : 08.06.01. Київський національний економічний університет. Київ, 2000. 19 с.

22. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. *Экономика Украины*. №10. 1998. С. 48–52.

23. Козаченко А.В., Пономарьов В.П., Лещенко А.Н. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення : монографія. Київ : «Лібра», 2003. 280с.

24. Коптева Г. М. Економічна безпека як критерій оцінки бізнес-процесів підприємства. *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2020. № 2. С. 133–138.

25. Коптева Г. М. Концепція забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів торговельного підприємства. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 1. С. 136–141.

26. Копча Ю.Ю. Інтегральне оцінювання ефективності використання виробничої складової потенціалу економічної безпеки підприємства. *Управління економікою: теорія та практика*. 2019. 2019. С. 249–258.

27. Коробчинський О.Л. Методика формування системи економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 4(94). С. 41–45.

28. Король В. Організація процесу формування аналітичної інформації в системі економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2019. № 3. С. 84–96.

29. Король В. Особливості інформаційного забезпечення системи економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]*. 2019. № 2. С. 114–128.

30. Кракос Ю.Б., Серик Н.И. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия. *Економіка. Фінанси. Право*. 2006. № 12. С. 7–9.

31. Кривдик В. І. Інструментальне забезпечення технологій управління в системі економічної безпеки підприємств. *Бізнес Інформ*. 2020. № 3. С. 392–400.

32. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки : ...автореф. канд. екон. наук : 08.06.01;

Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. Київ, 2004. 18 с.

33. Куценко В.Й. Методологія діагностики рівня економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 1. С. 85–95.

34. Лойко ВВ. Моніторинг рівня економічної безпеки промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 8. С. 32–38.

35. Лысенко Ю.Г., Мищенко С.Г., Руденский Р.А. Механизмы управления экономической безопасностью. Донецк : ДонНУ, 2002. 178 с.

36. Малик О.В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою безпекою підприємства. *Економіка : реалії часу*. 2015. № 4 (20). С. 82–87.

37. Маркіна І.А., Лень В.В., Шапка В.О. Управління витратами як фактор підвищення економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2019. № 3. С. 83–88.

38. Марченко О.М., Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посіб.]. Львів, 2011. 380 с.

39. Мешкова-Кравченко Н.В., Тарасюк А.В. Потенціал підприємства як основа забезпечення економічної безпеки. *Вісник Херсонського національного технічного університету*. 2020. № 1(2). С. 112–117.

40. Міщук Є.В. Диференційований підхід до оцінювання рівня та стану багаторівневих показників на прикладі економічної безпеки підприємства. *Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 3. С. 16–23.

41. Міщук Є.В. Методологічні засади оцінки рівня та стану стратегічної економічної безпеки підприємств. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 23–30.

42. Мойсеєнко І.П., Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посіб. Львів, 2011. 380 с.

43. Назаренко С.А. Роль та значення антикризового менеджменту у системі управління економічною безпекою підприємств. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2018. Вип. 3. С. 64–71.

44. Нусінов В.Я., Міщук Є.В. Методологічні засади оцінки

багаторівневих показників (на прикладі економічної безпеки підприємства). *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економіка, управління та адміністрування*. 2019. № 2. С. 36–45

45. Орлик О.В. Концепція забезпечення фінансової складової економічної безпеки підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. Праць*. 2016. Вип. 1. № 60. С. 160–168.

46. Орлик О.В. Методи управління фінансово-економічною безпекою. *Сб. науч. трудов SWorld*. Иваново : МАРКОВА АД, 2014. Т. 28. Вып. 1. С. 37–41.

47. Орлик О.В. Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць*. Одеса : ОНЕУ. 2015. Вип. 1. № 56. С. 84–92.

48. Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. К. : Правова єдність, 2009. 544 с.

49. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / Под редакцией Е. А. Олейникова. Москва : Бизнес-школа; Интел-Синтез, 2007. 288 с.

50. Печенюк А.В. Концептуальні засади забезпечення ефективного захисту інформації в контексті економічної безпеки підприємства. *Економіка та управління АПК*. 2020. № 1. С. 84–92.

51. Плетнікова І.Л. Визначення рівня і забезпечення економічної безпеки залізниці : ...автореф. канд. екон. наук : 08.07.04; Харківська державна академія залізничного транспорту. Харків, 2001. 19 с.

52. Подра О.П., Левків Г.Я., Копитко М.І. Теоретичні засади формування системи економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 3. С. 136–140.

53. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : підручник. [2-ге, вид. перероб. та доп.]. К. : КНЕУ. 2004. 528 с.

54. Скопенко Н.С., Євсєєва-Северина І.В. Ризик-менеджмент як необхідна складова системи економічної безпеки виробничих підприємств.

Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2020. Т. 26, № 2. С. 120–129.

55. Слободяник Т. М. Запровадження комплексної системи економічної безпеки та оцінка її ефективності на сучасному підприємстві. *Економічний простір*. 2008. №12/2. С. 22–27.

56. Смірная С. М. Фінансово-економічна безпека підприємства: завдання управління та напрями їх реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 43. С. 149–154.

57. Северина С. В., Власенко А. М. Сутність системи управління фінансово-економічною безпекою та її складові. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2019. Вип. 1. С. 139–143.

58. Сосновська О. О. Методологічний базис управління економічною безпекою підприємства. *Проблеми економіки*. 2020. № 1. С. 190–196.

59. Тамбовцев В. Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем : структура проблемы. *Вестн. Моск. ун-та. М. : Экономика*. 2005. №3. С.3–10.

60. Ткачук Г. О. Складники економічної безпеки підприємства: важливий науковий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. Вип. 41. С. 39–45.

61. Утенкова К. О. Теоретичні засади формування методики експертної оцінки впливу окремих чинників на стан економічної безпеки аграрних підприємств. *Економіка та держава*. 2020. № 4. С. 133–140.

62. Хотомлянський О. Л., Знахуренко П. А. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства. *Фінанси України*. 2007. №1. С. 111–117

63. Цвігун Т. В. Вплив факторів внутрішнього середовища на економічну безпеку підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 4(1). С. 165–168.

64. Черевко Я. О., Донцова Н. О., Серова А. М. Огляд підходів до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства. *Причорноморські*

економічні студії. 2019. Вип. 47(2). С. 11–15.

65. Шемаєва Л.Г. Економічна безпека у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 21. 04. 02. К., 2010. 39 с.

66. Шлемко В.Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.

67. Шмалій Л.В. Формування та оцінка ланцюгів інформаційно-комунікаційного забезпечення економічної безпеки підприємств зв'язку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Вип. 29. С. 170–175.

68. Шнипко О.С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем : регіональний аспект. Київ : Генеза, 2006. 288 с.

69. Якубович З. Формування системи економічної безпеки машинобудівного підприємства. *Вісник THEU*. 2010. № 1. С. 81–86.

70. Bernstein L. A., Wild John J. *Financial Statement Analysis : Theory, Application and Interpretation*. McGraw Hill, 2006. 738 p.

71. Brigham E. F., Ehrhardt M. C. *Financial management : theory and practice*. Thomson South-Western, 2008. 1074 p.

72. Fabozzi F. J. *Financial Management and Analysis*. John Wiley & Sons, Inc., 2008. 1022 p.

73. *Financial Soundness Indicators (FSIs) Concepts and Definitions / IMF*, 2001. URL: <http://fsi.imf.org/misc/FSI%20Concepts%20and%20Definitions.pdf>. (дата зверення: 06.11.2020).

74. Kozachenko G., Lyashenko O., Bezbozhnyy V. Enterprise economic security management conception. // *TEKA Kom. Mot. i Energ. Roln*. OL PAN, 2010. 10A С. 263–270.

75. Lambert D. La defense de l'ekonomie : la conjugasion des efforts de l'Etat, de l'entreprise et d'individy *Strategique*. 1990. № 2. P. 83–98.

ДОДАТОК А

БАЛАНС (Звіт про фінансовий стан) ТОВ «Лаколіт»

Актив	Код рядка	2017	2018	2019
1	2	3	4	5
Нематеріальні активи:	1000	1	1	1
первісна вартість	1001	16	16	16
накопичена амортизація	1002	15	15	15
Незавершені капітальні інвестиції	1005	0	0	0
Основні засоби:	1010	16476	14883	13611
первісна вартість	1011	39570	40790	42294
знос	1012	23093	25906	28683
інші фінансові інвестиції	1035	987	1509	1313
Довго строкова дебіторська заборгованість	1040	1702	1922	2114
Усього за розділом I	1095	19165	18315	17039
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	10847	10046	10307
Виробничі запаси	1101	4879	4570	3360
Незавершене виробництво	1102	2803	2080	1834
Готова продукція	1103	2945	3118	4840
Товари	1104	220	277	273
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1165	1366	843
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	444	733	513
з бюджетом	1135	4421	8061	8072
у тому числі з податку на прибуток	1136	414	4012	3876
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	24	39	597
Гроші та їх еквіваленти	1165	194	374	402
Готівка	1166	4	4	3
Рахунки в банках	1167	191	370	399
Витрати майбутніх періодів	1170	0	194	166
Інші оборотні активи	1190	50	0	0
Усього за розділом II	1195	17146	20813	20899
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0	0
Баланс	1300	36725	39129	37938

Продовженн ДОДАТКУ А

1	2	3	4	5
Пасив	Код рядка	2017	2018	2019
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	151	151	151
Капітал у дооцінках	1405	1583	1335	876
Резервний капітал	1415	365	365	397
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	21989	21887	23335
Усього за розділом I	1495	24088	23738	24759
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення				
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	265	246
Довгострокові кредити банків	1510	0	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	597	830	829
Довго строкові забезпечення	1520	0	1042	773
Довго строкові забезпечення витрат персоналу	1521	94	1042	773
Усього за розділом II	1595	691	2136	1848
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Коротко строкові кредити банків	1600	9191	9990	9138
за товари, роботи, послуги	1615	2259	2542	1475
за розрахунками з бюджетом	1620	68	70	76
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	0	96	117
за розрахунками з о плати праці	1630	223	190	223
за одержаними авансами	1635	195	260	229
Поточні забезпечення	1660	0	62	53
Інші поточні зобов'язання	1690	11	46	20
Усього за розділом III	1695	11946	13255	11331
Баланс	1900	36725	39129	37938

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
I. Фінансові результати ТОВ «Лаколіт»

Стаття	Код рядка	2017	2018	2019
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	66031	53125	46321
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	54241	46449	40282
Валовий: прибуток	2090	11791	6675	6040
збиток	2095	0	0	0
Інші операційні доходи	2120	2255	2743	477
Адміністративні витрати	2130	3483	3455	3362
Витрати на збут	2150	3103	2104	2115
Інші операційні витрати	2180	2481	1899	767
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	4980	1960	272
збиток	2195	0	0	0
Інші фінансові доходи	2220	8	9	1351
Інші доходи	2240	129	48	6
Фінансові витрати	2250	1037	809	752
Інші витрати	2270	657	186	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0	0
збиток	2295	0	0	0
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	1350	364	76
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	2073	658	801
збиток	2355		(0)	(0)
III. Елементи операційних витрат				
Матеріальні затрати	2500	49488	37215	33484
Витрати на оплату праці	2505	5950	5411	5159
Відрахування на соціальні заходи	2510	2575	2271	2118
Амортизація	2515	2318	2838	2511
Інші операційні витрати	2520	3860	2012	1640
Разом	2550	64191	49747	44911

**Декларація академічної доброчесності
здобувача вищої освіти ЗНУ**

Я, Кривець Богдан Миколайович, студент 2 курсу, денної форми навчання, економічного факультету, спеціальності 073 «Менеджмент», освітньої програми «Управління фінансово-економічною безпекою», адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Формування механізму оцінювання економічної безпеки підприємства ТОВ «Лаколіт»» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Кривець Б.М.

Дата _____ Підпис _____ Лепьохін О.В.